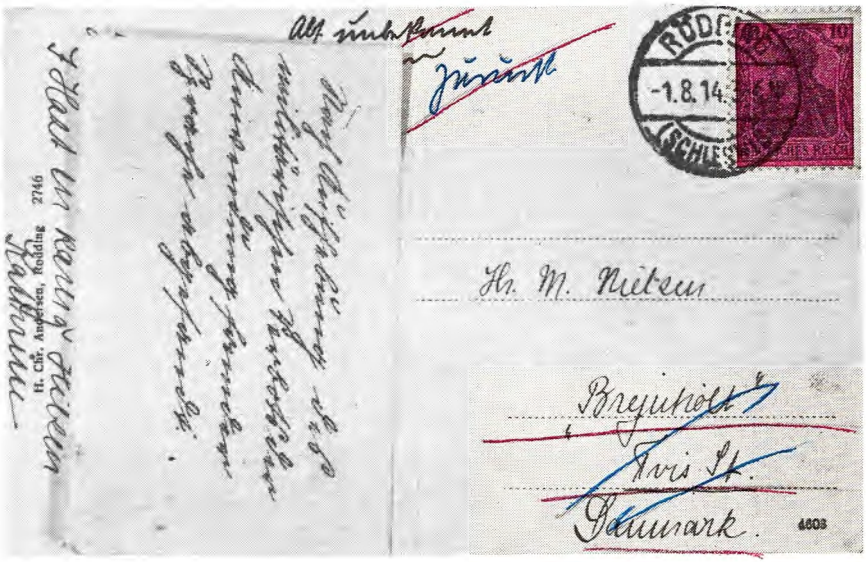
POSTHISTORISKE STUDIER 1.

E. Menne Larsen

SØNDERJYSKE CENSURSTEMPLER

1914-20 & 1944-47

HÅNDBOG OG KATALOG

POSTHISTORISK FORLAG

Hobro 1977

POSTHISTORISKE STUDIER 1.

E. Menne Larsen

SØNDERJYSKE CENSURSTEMPLER

1914-20 & 1944-47

HÅNDBOG OG KATALOG

POSTHISTORISK FORLAG

Hobro 1977

Indholdsfortegnelse: side

Forord 3

Kap 1. Tysk censur i Sønderjylland august 1914 ? Kathrinekortet. 5

Kap 2. Den tyske censurs opbygning 1914-18..... 13

Kap 3. Skærpet personlig censur 15

Kap 4. Overvågelseskommissionerne 1916-18 16

Kap 5. Haderslev overvågelseskommission 19

Kap 6. Tønder overvågelseskommission 24

Kap 7. Åbenrå overvågelseskommission..... 26

Kap 8. Militær censur i Sønderjylland 1914 - 18 .. 27

Kap 9 Censuren 1918 - 20. 29

Kap 10 Censuren under C I S 1920 31

Kap 11 Censuren i Sønderborg 1944 - 45 33

Kap 12 Frøslevlejren 1944 - 45. 35

Kap 13 Efterkrigscensuren 1945 - 47. 37

Kap 14 Censurstempler fra sønderjyske flygtningelejre - 1947 39

Efterskrift 40

Kilder og Litteratur 41

Noter 43

Planche 1 og ill. ..... efter 44

Published by POSTHISTORISK FORLAG, Bymarks alle 22, DK 9500 HOBRO Denmark

Copyright E. Menne Larsen, DK 9500 Hobro, Denmark.

All rights reserved. No part of this book may be translated or reproduced in any form without the permission in writing from the author, except by a reviewer who may quote brief passages to be printed in a newspaper or magazine.

ISBN 87 - 980439 27

Forord.

Nærværende publikation giver en dokumenteret beskrivelse af censurposten fra det område, som vi i dag kalder Sønderjylland, dvs området, der geografisk afgrænses i øst af Lillebælt, i vest af Vesterhavet, mod nord af Kongeåen, og mod syd af den nuværende landegrænse til Tyskland. Områdets officielle navn er "*de sønderjyske landsdele*", i dagligsproget blot kaldet Sønderjylland. Fra tysk side anvendes som regel betegnelsen Nordslesvig.

Den dækker tidsrummet 1914- 20 og 1940/44- 47.

Det har været formålet at beskrive de censurstempler, der har været anvendt i de sønderjyske byer, samt give et kort overblik over, hvilke andre steder post fra Sønderjylland er blevet censureret (fx i Flensborg, Hamborg og København).

Det er hensigten senere at behandle de censurstempler, der har været anvendt i det nuværende Slesvig-Holstein. Redegørelsen herfor vil fremkomme i "*Posthistoriske Meddelelser*", der udgives af *Posthistorisk Forlag, Hobro.*

Et kapitel om sønderjysk krigsfangepost og censurstempler på denne må af hensyn til bogens omfang udgå, og vil blive bragt i *Posthistoriske Meddelelser* eller andetsteds.

Foruden oversigten over stemplerne gøres der i teksten rede for den historiske og posthistoriske baggrund, således at bogen på samme tid er *Håndbog og Katalog.*

I et medfølgende tillæg vil nogle af stemplerne blive forsøgt prisansat.

Mange samlere har støttet undersøgelsen ved at stille materiale til rådighed. Jeg siger alle hjertelig tak herfor.

Ligeledes takker jeg personalet på *Hobro Kommunebibliotek* for uvurderlig hjælp ved fremskaffelsen af litteratur.

Hobro d. 1. sept. 1977.

E. Menne Larsen

....., den ..... 19.....

Bekanntmachung Nr. 1.

Auf Anordnung des Staatssekretärs des Reichs-Postamts.

Beschränkungen des Postverkehrs im Inlande.

Infolge **Erklärung des Kriegeszustandes** werden von jetzt ab bis auf weiteres **verschlossene Privatsendungen** (verschlossene Briefe und Pakete) zur Postbeförderung **nicht mehr angenommen**

1. nach **Elsaß-Lothringen**,
2. nach den zum Regierungsbezirk **Trier gehörigen Kreisen** St. Wendel, Ottweiler, Saarbrücken (Stadt), Saarbrücken (Land), Saarlouis, Merzig und Saarburg (Bz. Trier),
3. nach **Orten im Fürstentum Birkenfeld**,
4. nach den zum Befehlsbereiche der Festungen **Straßburg** (Elsaß) und **Neubreisach** gehörigen **badischen** Postorten, das sind

   a) im Bereich der Festung **Straßburg** die Orte:

Altenheim,	Legelshurst,	Scherzheim (Amt Kehl),
Appenweier,	Leutesheim,	Schutterwald,
Auenheim (Amt Kehl),	Lichtenau (Baden),	Sundheim (Baden),
Bodersweier,	Ling,	Urloffen,
Diersheim,	Marlen,	Wagshurst,
Dundenheim,	Meißenheim (Baden),	Willstatt (Amt Kehl),
Ichenheim,	Memprechtshofen (Amt Kehl),	Windschläg,
Kehl,	Neufreistett (Amt Kehl),	
Kork,	Rheinbischofsheim,	

   b) im Bereich der Festung **Neubreisach** die Orte:

Achkarren,	Königschaffhausen (Kaiserstuhl),	Oberrimsingen,
Breisach,	Krozingen,	Oberrotweil,
Burkheim,	Mengen (Baden),	Ovvinaen,
Gottenheim,	Merdingen (Baden),	Sasbach (Kaiserstuhl),
Jechtingen,	Munzingen,	Schallstadt.
Ihringen,	Oberbergen (Kaiserstuhl),	

5. nach der **Rheinpfalz**.

Die durch die Briefkasten aufgelieferten sowie die bei Veröffentlichung dieser Bekanntmachung bereits in der Beförderung begriffenen verschlossenen privaten Briefsendungen und Privatpakete nach den vorbezeichneten Gebietsteilen und Orten werden den Absendern zurückgegeben oder, wenn diese nicht bekannt sind, nach den Vorschriften für unbestellbare Sendungen behandelt werden.

fig. 2

Tysk censur i Sønderjylland august 1914 ?

Kathrinekortet.

Den 31 juli kl 11.40 indgik der til Berlin et telegram fra ambassadøren i St. Petersborg. Det meddeltes deri, at Rusland var gået fra delvis til total mobilisering. Et par timer senere blev der ved "Neue Wache" på *Unter den Linden* oplæst en proklamation, der bekendtgjorde, at kejseren havde befalet "den Zustand drohender Kriegsgefahr", og at riget (med undtagelse af Bayern) var i krigstilstand (fig. 1)(1).

Den "truende krigsfare" var et forvarsel om kommende mobilisering. Krigstilstand betød det samme som belejringstilstand, og efter prøjsisk lov af 4 april 1851 overgik den udøvende magt dermed til de militære befalingsmænd, hvem de civile myndigheder skulle adlyde. En række love, der betød indskrænkning af de borgerlige rettigheder, indførelse af censur m.m. trådte nu i kraft (2).

Samme dag afgik ultimata til de tyske ambassadører i Petersborg og Paris til overrækkelse i de derværende udenrigsministerier. Den tyske mobilisering var nu umiddelbart forestående (3).

Den følgende dag, lørdag d. 1. august, underskrev kejseren kl. 5 om eftermiddagen mobiliseringsordren (4). Den blev telegrafisk meddelt postkontorerne, der slog den op udenfor. Samtidig begyndte kirkeklokkerne over hele landet at ringe. Den følgende dag forsøgte aviserne at berolige befolkningen ved at skrive, at mobilisering ikke var ensbetydende med krig (5). Men terningerne var kastet forlængst. I 1914 betød mobilisering automatisk krig, hvis ikke totalt kaos skulle indtræffe (6).

Postalt blev bekendtgørelsen om den"truende krigsfare" fulgt op af procedurer, der forlængst var overvejet og fastlagt i Bilag J, "Dienstvorschriften für die Reglung des Verkehrs" (Tjenesteforskrifter for ordning af kommunikationen) til den tyske hærs mobiliseringsplan (7).

På dette grundlag udstedte Statssekretæren for Rigspostkonto-

Bekanntmachung Nr. 2.

Auf Anordnung des Staatssekretärs des Reichs-Postamts.

Beschränkungen für den Post-, Telegraphen- und Fernsprechverkehr.

1. Postverkehr mit dem Auslande.

Von jetzt ab werden **nach** dem Ausland und den deutschen Schutzgebieten mit nachstehend aufgeführten Ausnahmen nur noch offene Postsendungen in deutscher Sprache angenommen und befördert. Pakete sind nicht mehr zulässig. Private Mitteilungen in geheimer (chiffrierter oder verabredeter) Sprache oder in anderer als deutscher Sprache, ferner solche über Rüstungen, Truppen- oder Schiffsbewegungen oder andere militärische Maßnahmen sind verboten, es sei denn, daß sie von militärischer Seite als zugelassen bescheinigt sind.

Wertbriefe und Kästchen mit Wertangabe sowie Postaufträge **nach** dem Ausland und den deutschen Schutzgebieten können jedoch unter folgenden **besonderen** Bedingungen zur Beförderung übernommen werden: Die Auflieferung ist nur unmittelbar bei **Postämtern** zulässig, soweit sie nicht militärischerseits für bestimmte Bezirke ganz verboten wird; **die Auflieferung bei Postagenturen, Posthilfstellen und durch die Landbriefträger ist demnach verboten.** Briefliche Mitteilungen, soweit sie überhaupt zulässig sind, müssen in deutscher Sprache abgefaßt sein und dürfen keinen verdächtigen Inhalt haben. Die Sendungen sind bei den Postämtern offen vorzulegen und demnächst unter Überwachung der Beamten zu verschließen und zu versiegeln.

2. Telegraphen- und Fernsprechverkehr mit dem Ausland und im Inlande.

Privattelegramme nach dem Ausland und im Inlande müssen in offener und deutscher Sprache abgefaßt sein. Telegramme in fremder oder in geheimer (chiffrierter oder verabredeter) Sprache sowie solche über Rüstungen, Truppen- oder Schiffsbewegungen oder andere militärische Maßnahmen sind verboten.

Die Telegramme müssen bei der Auflieferung mit Namen und Wohnung des Absenders versehen sein. Auf Verlangen müssen sich Absender und Empfänger über ihre Persönlichkeit ausweisen.

Der private Fernsprechverkehr nach dem Ausland und nach einigen am Schalter zu erfragenden Grenzgebieten des Inlandes wird eingestellt. Außerhalb dieser Grenzgebiete dürfen Gespräche im innern deutschen Verkehr nur in deutscher Sprache geführt werden und keine Mitteilungen über Rüstungen, Truppen- oder Schiffsbewegungen oder andere militärische Maßnahmen enthalten.

Der Funkentelegraphenverkehr wird eingestellt.

Weitere Beschränkungen oder Erleichterungen des Post-, Telegraphen- und Fernsprechverkehrs bleiben vorbehalten.

fig. 3.

ret d. 31 juli *Bekendtgørelse Nr. 1*, der omhandlede indskrænkninger i postforbindelsen med Elsass-Lothringen og dele af grænseområdet til Frankrig (fig.2). Der blev efter planerne indført censur i de omhandlede områder (8).

Bekendtgørelse Nr. 2 blev udsendt den følgende dag. Den vedrørte post-, telegraf- og telefonforbindelsen med udlandet og fastslog, at forsendelser til udlandet skulle indleveres åbne og være affattede på tysk (fig. 3). Også denne bestemmelse var forudset i mobiliseringsplanens bilag J. (9)

Først d. 23 sept. 14 blev det atter tilladt at anvende andre sprog end tysk i korrespondancen med udlandet (lo). Der er intet, der tyder på, at anvendelse af dansk sprog er blevet tilladt før denne dato.

Den 1. august 1914 postede en ung dansk pige, Kathrine, der arbejdede som kontrolassistent på Brøstrupgaard ved Rødding, et kort til sine forældre i Danmark. Vi ved ikke, hvor meget hun vidste om udviklingen i verden, men at det så ud til krig var klart. -- Kathrine skrev:

"Her har vi krigsfeber. Det ser sort ud. Jeg bliver hernede. Her er mere brug for mig end hjemme. Grænsen er allerede næsten spærret.

I hast en kærlig hilsen
Kathrine."

Kathrine, der nu er død, var vel i begyndelsen af tyverne, da hun skrev kortet.

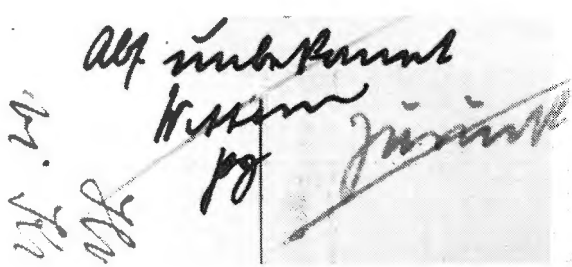

fig. 4. Detalje af Kathrinekortet med: "Abs. unbekannt mm." samt "Zurück". (Forstørrelse)

Som kortet foreligger i dag, er Kathrines korte besked dækket af en påklæbet seddel med teksten:

"Nach Aufhebung des militärischen Verbots der Anwendung fremder Sprache abgesandt."

(Afsendt efter ophævelsen af det militære forbud mod anvendelse af fremmede sprog). Endv.er der med blæk skrevet på selve kortet: "Zurück"(Retur) og: "Abs. unbekannt / Wittern" (Afsender ubekendt / Wittern) samt et par bogstaver (fig 4 og forsiden). Wittern var på den tid leder af Rødding postkontor.

Om kortet har Kathrine selv fortalt,"at det først blev afsendt efter indførelsen af den militære censur, som jeg ikke kendte noget til. Dernæst gik det til postmesteren, som for at jeg ikke skulle straffes skrev: "Afsender ubekendt". Men postbudet vidste godt hvem Kathrine var, og to dage senere lå kortet på mit bord på Brøstrupgaard"(11).

Hvad er der egentlig sket med Kathrines kort ?

På de følgende sider vil kortet blive analyseret og diskuteret i et forsøg på at finde en løsning på problemet.

På grundlag af vor nuværende viden om den tyske censur under 1. VK, kan det fastslås at der ikke kan påvises noget tysk censurkontor i Nordslesvig i aug 1914. Det nærmeste censurkontor lå dengang i Hamburg (12). Det er næppe sandsynligt, at Kathrines kort har været sendt dertil - i al fald ikke, hvis det har ligget på hendes bord to dage efter, at hun havde sendt det - altså enten d. 3. eller 4. august.

Kortets påtegninger: Adressen: "Brejnholt / Tvis St. / Danmark" er overstreget med *lyseblåt* blæk (retning: sv-nø). Med *samme farve blæk* er i midten foroven skrevet"Zurück" Derover og lidt til venstre er med sort blæk og tilsyneladende med samme hånd (bemærk k-formen) skrevet: "Abs unbekannt / Wittern" fulgt af et par bogstaver, der antagelig angiver hans charge (fig. 4). Begge disse påskrifter er *overstreget med rødt* blæk, der også er *anvendt til at understrege* den overstregede adresse.

Hvorfor understregede man den annullerede adresse med samme røde blæk, som anvendtes til at ophæve påtegningen: "Zurück" m.m.? Antagelig er det sket, fordi den tidl. annullering af modtageradres-

sen (som var foretaget med blåt blæk) er ophævet. Man kan heraf slutte, at det på et tidspunkt har været hensigten at fremsende kortet til adressaten.

Den påklæbede seddel.

Kortets indhold er ikke særlig "kriminelt" og kan næppe have været belastende for afsenderen. Iflg. Bekendtgørelse Nr. 2 kunne postvæsenet ikke besørge breve skrevet på dansk, men det var ingen "statsfjendtlig" handling at anvende det.

Kathrine siger selv (og sikkert med rette), at hun ikke kendte forbuddet, da hun sendte kortet (13). Hun ville sandsynligvis højst kunne "anklages" for en uagtsom handling, hvis hun skulle blive anklaget i den forbindelse.

Fra *"Leitfaden für den Postüberwachungsdienst"* ved vi at forsendelser, der var skrevet på et ikke-tilladt sprog, skulle afvises som "forbudte". Det var almindeligvis ikke nødvendigt at lade dem oversætte som fordægtige (14). Man anså altså i 1916 censur af sådanne forsendelser for unødvendig.

Bestemmelserne fra 1916 hviler på praksis og afgørelser truffet (i begyndelsen af ?) 1915. *Leitfaden* begrunder denne administrative praksis med en henvisning til mobiliseringsplanens bilag J (der angik 1914): "weil in der Nr 42 der Anlage J bereits die Annahme von Sendungen in unzulässiger Sprache ausgeschlossen ist". (fordi modtagelse af utilladelige forsendelser allerede er udelukket iflg. Nr 42 i bilag J.). (15)

Ræsonnementet synes at være, at da postkontorerne ikke kan modtage breve i et ikke-tilladt sprog, må de sendes tilbage. En destruktion eller censurering, fordi de er skrevet på et ikke-tilladt sprog, vil åbenbart være det samme som at anerkende modtagelse af dem - hvilket efter reglerne var udelukket.

Konklusionen må være, at afsenderen ikke kan straffes for anvendelse af et ikke-tilladt sprog, da ingen bestemmelse er brudt.

Da Rødding postkontor den 1. aug. skulle videresende Kathrines kort kendte man sprogforbuddet. Kortet skulle derfor returneres til afsenderen, som var "Kathrine" - i de dage næppe et usædvanligt navn i Rødding og omegn.

Kortet blev derfor af postmesteren påtegnet: "Zurück". I samme arbejdsgang blev modtageradressen slettet (med blåt blæk). Man er derefter (hvornår ?) blevet klar over, at Kathrine ikke umiddel-

bart kunne identificeres og har påtegnet kortet "Abs. unbekannt". Påtegningen er blevet (forskriftsmæssigt ?) signeret.

Der var nu tale om et *"dødt brev"*, som efter en vis tid (hvis man dengang fulgte en praksis, der ligner vore dages) skulle destrueres. Om postkontoret kunne foretage denne tilintetgørelse eller om kortet skulle indsendes til en højere myndighed vides ikke - men alt taler for, at kortet er blevet liggende i Rødding.

Ca 8 uger efter krigsudbruddet, den 23 sep. 14, ophævedes forbudet mod dansk sprog i korrespondance med udlandet. Nu kunne kortet ekspederes. Rødding pkt. slettede "Zurück" og *ophævede annulleringen af modtageradressen ved at understrege den med rødt.*

Problemet var nu at forklare modtageren, at en forsendelse fra det ellers så effektive kejserlige tyske postvæsen havde været 8 uger undervejs. Postkontoret skriver derfor en seddel med forklaringen og klistrer den på kortet. Det er ingen censurpåtegning, men en postal påtegning, der ikke er signeret - måske fordi man har anset datostemplet for tilstrækkelig legitimation ?

Andre forhold taler også mod, at den påklæbede seddel er en censurpåtegning. Først 1915 blev postvæsenet fritaget for at undersøge om det i forsendelserne anvendte sprog var tilladt (16). Ansvaret overgik til censurmyndighederne.

Censur er en lovlig krænkelse af brevhemmeligheden, og plejer som sådan at blive legitimeret gennem et særligt stempel eller påtegning - sådanne findes ikke her. Afgørende i denne forbindelse er det også, at Bilag Js bestemmelser som tidl. nævnt ikke forudså censur på grund af anvendelse af et ikke-tilladt sprog.

Hvordan og hvornår kortet er kommet tilbage til Kathrine er en uløselig gåde.

Kathrine sagde selv, "at postbudet sørgede for at det lå på hendes bord to dage senere, og at postmesteren havde skrevet "Abs. unbekannt" for at hun ikke skulle straffes".

Forklaringen lyder ikke sandsynlig. Hvis Kathrine virkelig havde begået noget strafbart ved at sende et kort skrevet på dansk, havde det været postmesterens embedspligt at indberette sagen. Det er svært at forestille sig at en tysk embedsmand i en krigssituation ville tilsidesætte sin embedspligt og måske risikere straf ved ikke at indberette en overtrædelse af en bestemmelse,

hvis det var pålagt ham.

Det lyder heller ikke særlig sandsynligt, at Rødding pkt en af de første dage i august skulle have forsynet kortet med påtegning om fremsendelse efter sprogforbudets ophævelse. Ret beset kunne man jo ikke vide, om det ville blive ophævet.

Kathrines fremstilling kan på væsentlige punkter næppe forliges med den procedure som forsendelser skrevet på et ikke-tilladt sprog var undergivet i juli-aug 14. Sandsynligheden for, at Kathrine har fået kortet tilbage før 23. sep må vurderes som ringe.

Årsagen til at Kathrines fremstilling afviger fra de dokumentariske vidnesbyrd kan være mange. At Kathrine har fortalt sig, og uden at bemærke det har sagt to dage i stedet for to måneder, er en mulighed, der dog næppe kommer alvorligt i betragtning.(17)

Ved vurderingen af Kathrines udsagn om kortet må man nok især hæfte sig ved den følelsesmæssige kvalitet, det havde for hende. Kortet selv viser, at hun ikke var følelsesmæssigt upåvirket af situationen omk. 1 aug. "Her har vi krigsfeber", skrev hun. Andre har kaldt den stemning, der bredte sig over Sønderjylland i de første dage af august for krigspsykose. Danske ledere blev arresteret og ført bort. Et par dage senere gik rygterne om henrettelser. Folk var usikre og villige til at tro næsten hvad som helst - og lidt mere til - i de dage.(18).

I den situation har Kathrine sendt et ret så uskyldigt kort skrevet på dansk. Hun kunne ikke undgå kort efter at få at vide, at det ikke var tilladt at anvende dansk sprog i breve til udlandet. Hendes udtalelser viser, at hun har troet, at hun kunne blive straffet for denne"forseelse"- men på næsten mirakuløs vis skete der intet. Det måtte have en forklaring. Kortet fik derved en særlig følelsesmæssig betydning for hende. Resten af sit liv så hun det i et særligt lys, et forhold der næppe har været velegnet til at fremme en objektiv forståelse af genstanden, en forståelse, der ville have været uden mening for Kathrine.

Konklusion: Kathrines kort blev modtaget af Rødding pkt d. 1.8. 1914. Her kendte man bekendtgørelse nr 2 af 1.8.14. og behandlede kortet forskriftsmæssigt ved at påtegne det Zurück og strege adressaten ud. Man vidste ikke, hvem Kathrine var og påtegnede derfor kortet "Abs. unbekannt". Brevet var nu et "dødt brev", der

efter en vis frist skulle tilintetgøres. Inden det skete, blev sprogforbuddet ophævet, 23.9. 14. For at forklare grunden til forsinkelsen skrev Røddinge pkt en seddel med forklaring. Den blev klistret på kortet, der nu kunne afgå.

Om sedlen er skrevet allerede en af de første dage i august, så Kathrine kunne have sit kort to dage senere (dvs 3. el. 4 aug), kan vi ikke vide. Særlig sandsynligt er det næppe.

Vi kan heller ikke kontrollere, om Kathrine virkelig har fået sit kort tilbage "to dage senere", men i betragtning af omstændighederne, af de dokumentariske vidnesbyrd og under henvisning til den følelsesmæssig betydningsfulde rolle, som kortet har haft for Kathrine i tiden efter 1914, må vi nok konkludere, at hendes beretning på dette punkt er tendentiøs.

Den svarer til Kathrines virkelighed, der var præget af den tid hun oplevede som ung og af et trofast dansk sindelag (19).

Vi må sende hende en stille tak, fordi hun gennem så mange år bevarede dette posthistorisk interessante kort for eftertiden.

Hun ville næppe nogensinde være blevet straffet for at have sendt kortet. Det blev ikke censureret, men holdt tilbage som følge af en postspærre over for et sprog, som myndighederne ikke tillod anvendt i den kritiske situation, der opstod for Tyskland i augustdagene 1914.

2. Den tyske censurs opbygning 1914-18.

Den tyske censur, der under den 1. verdenskrig kontrollerede den civile post, var opdelt i to kategorier: Überwachungs- og Prüfungsstellen, begge underlagt de militære Generalkommandoer. Slesvig-Holstein var således underlagt den stedfortrædende IX. Generalkommando i Altona (1).

Et *Prüfungsstelle* undersøgte forretningskorrespondance, som publikum kunne indlevere direkte til omgående censur. Det var tilladt at anvende flere fremmedsprog end i den øvrige civile korrespondance med udlandet. Et Prüfungsstelle var nødvendigvis ikke knyttet til et Überwachungsstelle, men hvor det var tilfældet, kunne de to kontorer have samme chef (2).

Der fandtes to slags Überwachungsstellen: a) for den indenrigske posttrafik og b) for udlandsposten.

Kontorerne der overvågede indenrigsposten hed officielt "*Überwachungsstellen für den inländischen Postverkehr*". Kontorerne der overvågede udlandsposten kaldtes blot *"Überwachungsstellen"*. Udenrigskontorerne modtog posten fra og afleverede den til de såkaldte *"Auslandsstellen"*, der var rent postale indretninger (3).

Censurkontorerne havde mange navne. I Elsass-Lothringen blev de kaldt *"Postkomissionen"* og *"Kontrolstellen"* (4). En almindelig betegnelse var *"Überwachungskommissionen"* (Ü.K.) således i Sønderjylland. (5). *"Briefüberwachunsstelle"* kendes fra Memel (6). Hamburg og Flensborg var (Auslandspost) Überwachungsstellen. Hamburg havde tillige et Prüfungsstelle.

Materialet viser, at die Überwachungsstellen efter 1918 blev kaldt *"Postüberwachungsstellen"*, således både Hamburg og Flensborg (7).

Hamburg og Flensborg Überwachungsstellen.

Efter ophævelsen af forbuddet mod anvendelse af andre sprog end tysk i korrespondance med det neutrale udland i sept. 1914 kunne der atter skrives på dansk - ja, på et hvilket som helst sprog - i breve til Danmark, men såvel den udgående, som den indgående post blev censureret i Hamburg, hvor der straks ved krigens udbrud var oprettet et Überwachungsstelle, der behandlede posten til og

fra de nordiske lande (8).

Af årsager, der ikke kendes i dag, begrænsedes ved skrivelse af 14 febr 1915 (I.M. 373), et såkaldt Erlass, atter adgangen til anvendelse af fremmedsprog i korrespondance med udlandet. Kun tysk, fransk, engelsk, italiensk og spansk blev tilladt. (9).

Forbudet var ikke særlig praktisk i betragtning af den stigende betydning handelssamkvemmet med Danmark havde for Nordslesvig.

Det medførte protester fra handel og landbrug, og myndighederne gav sig. I et Erlass den 14 april 1915 til rigspostkontoret tillod rigskansleren atter anvendelsen af dansk, svensk, norsk og et par andre sprog i forbindelsen til Østrig-Ungarn og det neutrale udland (lo), men først sidst i april s.å behagede det postvæsenet at give pressen officiel meddelelse herom. Dansk blev som sagt atter tilladt, men brevene skulle fortsat indleveres i åben stand til postkontorerne (11).

Hamburg var fortsat censurkontor for post fra og til de skandinaviske lande, dog oprettedes der i Flensborg et Überwachungsstelle, der specielt tog sig af posten til og fra Danmark. Det kan ikke siges, hvornår det blev åbnet, men da der kendes brevmateriale fra 1915 (12), ligger det nær at sætte det i forbindelse med ovennævnte tilladelse til atter at anvende dansk sprog til udlandet. Kontorets tilstedeværelse betød selvfølgelig også, at postudvekslingen mellem Sønderjylland og Danmark blev effektiviseret.

Såvel fra Hamburg som fra Flensborg kendes en række censurstempler på post fra og til det nordslesvigske område (13). Det ligger uden for nærværende arbejdes rammer, at registrere alle disse stempler, men et par skal dog vises her. (Fig. 5).

Kontorerne i Hamburg og Flensborg forsatte deres virksomhed efter våbenstilstanden 1918, idet de fungerede som valutaovervågningskontorer (14).

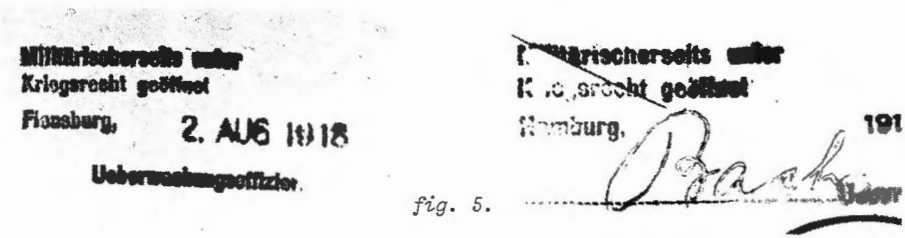

fig. 5.

3. Skærpet personlig censur.

Politisk mistænkelige personer kunne gennem bestemmelse fra en minister eller Generalkommandoen i Altona blive underkastet en personlig og skærpet censur.

Ved krigsudbruddet var som tidl. nævnt en del dansksindede politikere, redaktører o.a. blevet fængslet. Tallet nærmede sig de 300 (1), og der måtte en kejserlig kabinetsordre til, før løsladelserne kunne begynde i slutn. af august 1914 (2). Forinden havde indenrigsministeren forgæves forsøgt at få dem iværksat og den 22. august udstedt nogle "retningslinier", der skulle følges over for de fængslede. Når de blev løsladt, skulle de underkastes kontrol. I punkt 3 hed det:"For så vidt det endnu ikke er sket, skal der med postmyndighederne aftales den skarpeste kontrol med de danske agitatorers brev-, telegram- og telefontrafik, især med udlandet. De danske ledere skal stilles under politiopsyn... (3).

Det siges ikke hvem der skal udøve kontrollen med brevenes indhold, men det vides, at der flere steder i Tyskland lokalt blev foretaget censur på politistationer og borgmesterkontorer (4).

Skærpet censur over for enkeltpersoner forekom også i den modsatte retning. Den 9.8. 15 meddelte den kommanderende general i Altona, til den rabiate altysker, forfatteren Karl Strackerjan i Haderslev, at det var ham forbudt offentligt at ytre sig i det dansk-tyske nationalitetsspørgsmål. Man ønskede ikke den herskende borgfred brudt. Henvendelsen skete på initiativ af rigskansleren og den øverste hærledelse. (5)

Strackerjan blev ydermere stillet under skarp postcensur. Den 8 maj 1918 skærpedes denne. Myndighederne befalede, at "udgående post fra forfatteren Karl Strackerjan, Haderslev, skal underkastes postspærre. Forsendelser der standses, skal forelægges overvågelseskommissionen i Haderslev. Alle breve, der indeholder politiske besværinger og lign. skal forelægges hr. Overpræsidenten, der afgør om de kan frigives. Øvrige forsendelser kan videresendes..." (6).

4. Overvågelseskommissionerne 1916.

I 1916 var krigen på vestfronten en skyttegravskrig, der trods blodige offensiver med hundredtusinder af døde og sårede, stort set ikke kom ud af stedet. På Balkan og i Middelhavsområdet havde der været nogen bevægelse, men i 1916 var det klart, at det ikke var her krigen ville blive afgjort (1). For at bryde dødvandet og fremtvinge en afgørelse arbejdede man i Tyskland med planer om en uindskrænket u-bådskrig. Den skulle have været sat i værk i 1916, men blev udsat til 1917 (2). Samtidig lagde udviklingen på Balkan og andetsteds så hårdt beslag på de tyske kræfter, at man ikke havde reserver, hvis de neutrale lande skulle reagere på den uindskrænkede u-bådskrig ved at gå i krig på ententens side. Problemet var særlig aktuelt over for Holland og Danmark. For at sikre sig mod angreb fra disse lande indledtes der i efteråret 1916 en række befæstningsarbejder ved grænsen til dem (3).

Igangsættelsen af dette arbejde var den direkte anledning til, at IX. Generalkommando i Altona indførte censur af al brevpost i Sønderjylland. Formålet var at besværliggøre spionage (4).

Den 12 september 1916 bragte *Hejmdal* på forsiden under overskriften: "En vigtig Forordning. Breve fra Nordslesvig skal herefter afsendes aabne", følgende:

"Generalkommandoen i Altona har anordnet, at alle Breve fra Distrikterne nordfor Linjen S ø n d e r b o r g - T i n g l e v - T ø n d e r herefter skal afsendes aabne.

Den private Telefonforbindelse bliver i Almindelighed indstillet.

Denne Forordning træder straks i Kraft".

H.P. Hanssen, velinformeret medlem af den tyske rigsdag og udgiver af Hejmdal, gengiver bekendtgørelsen i sin dagbog fra krigen. Han aner, at der forestår et eller andet, men ved ikke hvad det er, der venter (5).

Censurforordningen blev et par dage efter fulgt af et forbud mod at holde brevduer i området nord for jernbanelinien Tønder - Tinglev - Sønderborg, inkl. øen Als og sidelinien til Skelle. Forbudet omfattede også landsbyerne ved banelinien og gjaldt endvidere for en linie

vest- og nordfor banen Tønder - Nibøl - Dagebøl (inkl. landsbyerne ved den), samt for øerne Rømø, Sild, Før og Amrum (6).

Næste dag fik beboerne forklaringen på disse bestemmelser. Den 17 sept rykkede tyske pionerafdelinger sammen med et stort antal krigs- og straffefanger ind i landsdelen og påbegyndte arbejdet på fæstningslinien, der gik fra et punkt lidt nord for Skærbæk over Toftlund og Bevtoft til Hoptrup (7)

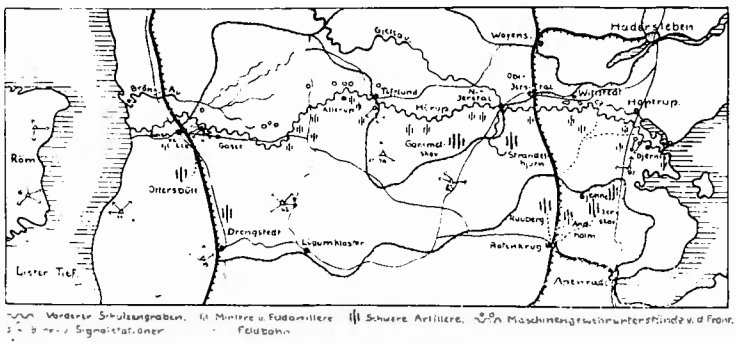

Abb. 1. Karte der Stellungslinie.

Fig.6. Kort over fæstningslinien fra Skærbæk via Toftlund og Bevtoft til Hoptrup. Det var denne linie, der var årsag til, at der i sept 1916 indførtes overvågelseskommissioner i Sønderjylland. (kilde: Die Heimat maj 1937, s 131).

Der blev oprettet overvågelseskommissioner (Überwachungskommissionen) i Haderslev, Tønder og Åbenrå (Hadersleben, Tondern, Apenrade). Brevmateriale fra kommissionen i Tønder lader ane, at man ikke alle steder har haft stemplerne klar til brug den 12 sept (7a).

I en række meddelelser forsøgte myndighederne den følgende tid at hjælpe befolkningen til rette med censuren - eller måske kunne kommissionerne ikke overkomme at gennemgå alle forsendelserne ?

Den 24. sept offentliggjorde postvæsenet:
"at Forpligtelsen til at aflevere Brevene aabne ikke udstrækker sig til de Forsendelser, der er adresserede til Afsendelsesstedets By- eller Land-Postdistrikt.

Til de Sendinger der skal afleveres aabne, hører derimod alle Slags Brevsendinger til Felten, undtagen smaa Feltpostpakker."

Det hjalp åbenbart ikke, thi allerede i midten af oktober måtte bestemmelsen om, at feltpostbreve skulle afleveres åbne til postvæsenet gentages (8).

Overvågelseskommissionerne offentliggjorde også oplysninger om, hvilke postkontorer der var omfattet af deres distrikter. De vil blive omtalt under gennemgangen af de enkelte kommissioner. (9).

Teoretisk skulle man kunne finde materiale fra overvågelseskommissionerne indtil våbenstilstanden i nov 1918, ja måske indtil den 14 - 15 november. Forfatteren har imidlertid ikke hørt om eller set breve med sønderjyske Ü K stempler senere end 5 november 18 (10).

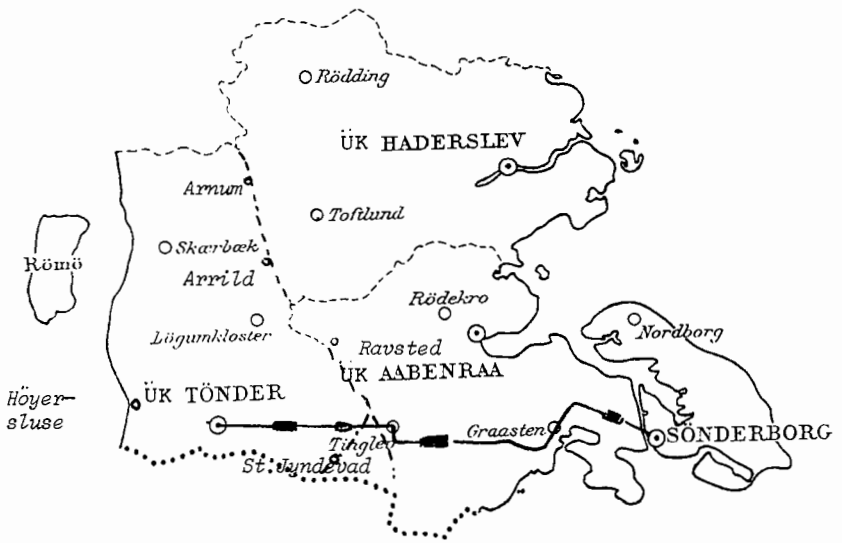

Fig. 7. Skitse over de sønderjyske Überwachungskommissioners distrikter med banen Tønder- Tinglev - Sønderbog indtegnet. —■—■—

5. Haderslev (Hadersleben) Overvågelseskommission.

Haderslev Overvågelseskommission (i det flg. kaldet ÜK) omfattede distriktet:

"Aarøsund, Agerskov, Arnum, Arrild, Bevtoft, Branderup, Fjeldstrup, Fol, Gramby, Haderslev, Hammelev, Hejsager, Hoptrup, Hygum, Jels, Kristiansfeldt, Lindstrup, Nustrup, Rødding, Simmersted, Skodborg, Sommersted, Stepping, Store Nustrup, Sønder Vilstrup, Toftlund, Vandling, Vojens Vonsbæk, Øsby, Øster Lindet."

Breve, der forblev inden for dette område, blev ikke kontrollerede af ÜK. og kunne afleveres lukkede (1).

Området svarer nogenlunde til det tidl. Haderslev amt forlænget lidt mod vest til landevejen mellem Arrild og Arnum.

Litteraturen:

Med en enkelt undtagelse, er emnet så vidt vides ikke tidligere behandlet i den danske filatelistiske literatur. (2).

Haderslev ÜK stemplerne er sammen med stemplerne fra Tønder og Åbenrå omtalt af K.K. Wolter i hans store værk om censurpost, men kun med flg lapidariske bemærkning: Hadersleben I P, 7 typer, violet, blå, sort. (3). Hans Ulrik Müller, Hamburg, omtaler dem i et Anlage til Rundbrief 15 fra det tyske Arge Zensur og nævner 7 typer fra Haderslev. Hans eget materiale er ikke stort. Han bygger derfor overvejende på notater gjort af afdøde Kurt Zirkenbach, DDR. (3a). Han omtaler et stempel, der ellers ikke er kendt (se side 23), og hævder, at den første anvendelse af et Haderslev censurstempel er 1915 - en oplysning, der stærkt må betvivles. Da beskrivelsen af forståelige grunde er meget mangelfuld, er der med ovf. nævnte undtagelse ikke taget hensyn til den i det følgende.

Materialet:

Der er til de følgende fremstillinger af de sønderjyske ÜK stempler anvendt materiale stillet til rådighed af flere samlere (4). *Kvaliteten* af det sønderjyske censurmateriale er *tit meget ringe* og mange stempler er umulige at identificere på grund af for dår-

lige aftryk.

Ved udarbejdelsen af den følgende fortegnelse er der kun taget hensyn til materiale, hvor det har været muligt at foretage en tilfredsstillende måling og beskrivelse.

Stemplerne har antagelig været gummistempler. Derfor kan et og samme stempel give meget uens aftryk på grund af de forskellige mekaniske forhold såsom snavs i stemplet eller på sværtepuden, slid m.m. Det spiller endv. en ikke uvæsentlig rolle, hvordan og med hvilken kraft stemplerne er blevet slået af på forsendelserne.

Der forekommer stempler, der synes ens, men som udviser mindre forskelle, der antagelig ikke kan tilskrives de nævnte faktorer. Det kan diskuteres, om disse stempler skal registreres som en hovedtype eller om de på grund af lighed med en samtidig eller nogenlunde samtidig type skal registreres som et b-nr. Kun adgang til mere materiale kan afgøre om disse forskelle berettiger til en opstilling af flere hovednumre.

Kvantitativt har det undersøgte materiale ikke været særligt omfattende. De angivne første og sidste anvendelser vil uden tvivl kunne forbedres.

Beskrivelsen:

Den flg. beskrivelse er baseret på originaler samt fotografier af disse (forstørret ca 3½ x). Når mål angives med 1/4 mm, vil det i praksis ofte være umuligt at erkende disse på originalerne ved anvendelse af en almindelig lup. Desuden vil de ovf. omtalte svagheder ved stemplerne spille med ind.

Illustrationerne planche 1 (eft s. 44) er tegninger udført af *fru Ulla Thomsen, Hobro.* De er fremstillet på basis af fotografier.

Censurstempler: (se planche 1).

Type 1 A Ü K HADERSLEBEN - diam 19 mm, blåviolet (fig. 1)
Afstand Ü K: 5 mm. Hadersleben højredrejende.
Bogstavhøjde: 2,75 mm.
Afstand til cirkelrand fn.: 1,5 mm.
(I stemplets midte en figur bestående af to udfyldte halvcirkler adskilt af en 1 mm bred"kanal", der på de undersøgte eksemplarer har forskellig retning: NNØ-SSV, NNV-SSØ og et usikkert eks muligvis Ø-V).
21 09 16 WOYENS-ARNUM / BAHNPOST Z 41 (Aa.K)
11 12 16 SOMMERSTEDT (N.G.)

Type 1 B Ü K HADERSLEBEN - diam: 19 mm; blå, violet, (fig. 2)
som type 1 A, men uden figur i stempelmidten.
24 11 16 u/ dagstp. (stp mgl. figur ?) (NG)
27 01 17 CHRISTIANSFELDT (ML)
05 10 17 SOMMERSTEDT (NG)

Type 2 Ü K HADERSLEBEN - diam 18 mm; violet i nuancer (fig. 3)
Afstand Ü K: 2½ mm Hadersleben højredrejende.
Bogstavhøjde: 2,25 mm.
Afstand til cirkelrand: 1,5 mm. Cirkelranden kraftig.
Bogstavformer: S ; A bredt forneden: A , bredt N.
03 12 16 CHRISTIANSFELDT (NG)
21 07 17 " (ML)

Type 3 Ü K HADERSLEBEN - diam. ca 18,5 mm; blå, sort. (fig 4)
Afstand Ü K: 2,75 - 3 mm Hadersleben højredrejende.
Bogstavhøjde for Ü K: 4½ mm
Afstand til cirkelrand fn: 2 mm
Bogstavformer: H: H ; smalt D & N.
19 06 17 kort fra BOV (NG)
07 12 17 CHRISTIANSFELDT (ML)

Type 4 Ü K HADERSLEBEN - diam 18,5 - 19 mm; violet (fig 5)
Afstand Ü K: 4,5 mm Hadersleben højredrejende.
Bogstavhøjde: Ü K 4 mm h. - HADERSLEBEN: 3½ mm.
Afstand fra cirkelrand: knap 1 mm
Bogstavformer: H, ca 2 mm br. - R: R
12 10 17 SOMMERSTEDT (ML)
05 11 17 TOFTLUND (ML)

Type 5 Ü K HADERSLEBEN - diam: 18 - 18,25 mm; violet. (fig. 6)

Afstand Ü K: 2 mm. Hadersleben højredrejende.

Bogstavhøjde: 3,25 mm.

Afstand fra cirkelrand fn: ca o.75 mm

Bogstavformer: Ü & K med kraftige bogstaver: o,75 mm br. streger. H slankt (1,25 mm br. fn) og D bredt fn. N kan ligne et "H".

04 03 18 RØDDING (NG)

18 04 18 BEFTOFT (ML)

Der findes muligvis en el. flere varianter af dette stempel, hvor HADERSLEBEN begynder og slutter nærmere U K end type 5.
15 11 17 Nustrup (NG) 09 08 18 (HSM)

Type 6 Ü K HADERSLEBEN - diam 19 mm; violet. (fig 7)

Afstand Ü K: 3,25 mm Hadersleben *venstredrejende*

Bogstavhøjde: 3,25- 3,50 mm.

Bogstavformer: H'ets form: H

11 o2 18 GRAMMBY (NG)

29 08 18 SOMMERSTEDT-SCHOTTBURG/ BAHNPOST (HSM)

Type 7 Ü K HADERSLEBEN - diam 19 mm; violet. (fig. 8)

Afstand Ü K: o,75 - 1 mm. Hadersleben højredrejende.

Bogstavformer: Ü og K meget kraftige m. 1,5 mm tykke streger. H slankt (mindre end 1 mm br).

Bogstavhøjde: 3½ mm

03 05 18 FOHL (NG)

11 09 18 BEFTOFT (ML)

Type 8 Ü K HADERSLEBEN - diam: 19 mm; violet/sortviolet. (fig. 9).

Afstand Ü K: 2,5 mm. Hadersleben højredrejende

Bogstavhøjde: 3 mm

Bogstavformer: Ü og K meget markerede. H: 1,1 mm br. D nærmest firkantet m/ markeret runding foroven. B med stor bue forneden.

Afstand til cirkelrand: 2 mm.

UDATERET feltpostbrev, der på grundlag af forskellige omstændigheder antag. kan dateres medio 1918. (NG).

Bemærkninger: Bogstavhøjden angår altid HADERSLEBEN med mindre andet er oplyst.

Det bemærkes at tegningerne ikke gør krav på nøjagtig gengivelse af stemplerne, men har til formål at give et indtryk af visse karakteristika. - Til sammenligning vises enkelte fotos af et par af stemplerne. Se efter s. 44.
De for Censurstemplerne angivne fig-nr henviser KUN til pl. 1.

Sønderjyske Censurstempler

Tillæg nr 2 til E. Menne Larsen: Sønderjyske censurstempler 1914-18 & 1944-47.

Iflg. de tyske bestemmelser for Post- og Telegramcensur af 1917, var feltpostforsendelser fra hæren til Tyskland og omvendt principielt fritaget for censur - også hvis tropperne befandt sig uden for tysk område. Visse undtagelser eksisterede fx for de tyske afdelinger i Tyrkiet.

De militære myndigheder var dog berettiget til at udøve censur over for feltpostforsendelser, ligesom der ved visse hærafdelinger fandt en særlig kontrol af feltposten sted.

Feltpostforsendelser til det neutrale udland og til tyske fanger i vestmagternes lejre skulle derimod behandles som udlandspost, dvs den skulle i alle tilfælde kontrolleres. Feltposten til Danmark var portofri og blev censureret af Postüberwachungsstelle Hamburg.

I områder - men ikke i alle - hvor der fandt en indenrigsk postkontrol sted, som fx i Sønderjylland fra sept 1916, blev feltposten undersøgt.(1)

Fra denne landsdel kendes militært censurerede feltpostbreve fra senest dec. 1916 (se ill. side 16)(2) - desuden feltpostbreve, der er censureret ved den almindelige indenrigscensur.

Man må gå ud fra, at censuren af feltpostbreve i Sønderjylland har været almindelig fra senest sept. 1916.

Noter:

(1) Grundsätze über besondere Post- und Telegrammkontrollen. Berlin 1917 (Geheim) Nyudgave ved Arge Zensurpost, 1978, side 4, 17.

Officielle Meddelelser Nr 33, 1915, side 91. Om den tyske feltpost til Danmark, se samme s. 191

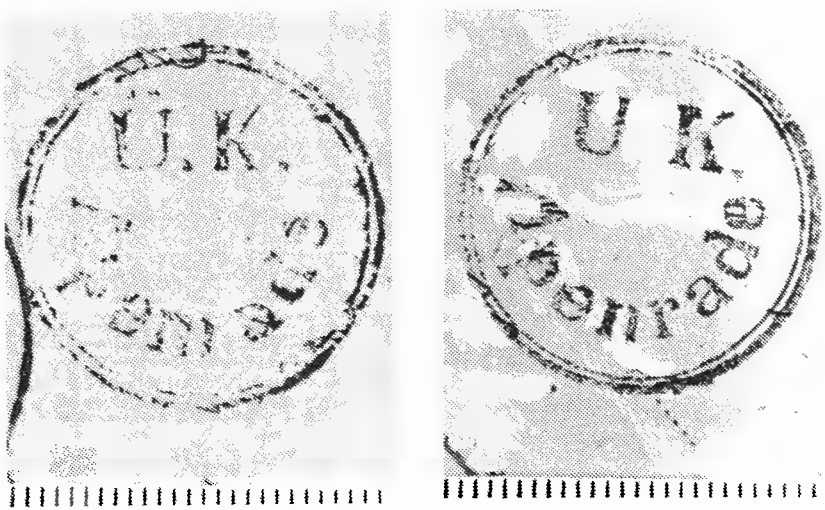
(2) Se endv tillæg 1 til E. Menne Larsen: Sønderjyske Censurstempler. Foruden det side 16 viste kort kendes forsendelser med 1.kmps censurstempel fra Haderslev (dec 1916), Broager (sommeren 1917), samt Skodborg. (Meddelt af N. Gaardhus, Rødding) - Feltpostcensuren synes at være sket på kompagniplan.

(3) Om feltpostcensuren i Tønder se Sønderjyske Censurstempler side 27 f.

Fra en grænsevagt ved FARRIS kendes et feltpostkort med et cirkulært stempel: "Grenze üb ergangskommando x Farris x med tilføjet dato 5/7 18. Det vides ikke, om det drejer sig om et censurstempel (der er ikke andre tegn på censur på kortet) eller om et militært enheds-stempel.

Censureret feltpostkort fra 2. Hersfeldske Landstorms Reserve Infanteri Batl. Kortet er dateret Haderslev 17.12.16. Foruden censurstemplet er det forsynet med afdelingens Brevstempel og påtegnet Feldpost. (Se Sø. Censurstempler s 27 og tillæg I).

To typer Åbenrå-censurstempler fundet af N.Gaardhus, Rødding. Se Sø. Censurstempler, side 26, samt beskrivelsen på flg. side.

Det tyske censurstempel, der blev anvendt i Sønderborg (se Sø. Censurst. s 33 f), kendes nu også med dansk banderole (anv. nov-dec 44). For tiden kendes flg. kombinationer af dette stp. og banderoler (lbnr. 3):

a. dansk banderole (type II)	nov-dec 44
b. hvid(beige) 25 mm br	dec 44- jan 45.
c. gul 30 mm br	jan 45
d. brun i br: 20, 24, 25, 30 & 38 mm	dec 44 - mar 45
e. hvid (sammenklippet)	apr. 45
f. tysk (Zensurstelle k) grålig, 30,5 mm br.	apr. 45.

Apenrade censurstp 1916-18 (se ovf)

lbnr. 2a

Dagstempel: o3 10 18

Diametre: 25/23 mm

Afstand mellem U & K 3 mm

" U til A (i Ap) 3 mm

" K " e (i Ap) 4 mm

bredt U

lbnr. 2b.

Dagstempel: o4 11 18

Diametre: 24/ 22,5 mm

Afstand mellem U & K 4 mm

" U til A (i Ap) 4 mm

" K " e (i Ap) 2 mm

Afstanden mellem Apenrade og yderringen er i begge stp. 2,5 mm

Brevkort fra slesvigsk soldat i Güstrow til København 24.o3 15. Kortet er skrevet på dansk og sendt i en periode, hvor der var forbud mod anvendelse af dansk sprog i korrespondance med udlandet. Kortet er sandsynligvis censureret i HAMBURG og returneret til afsenderen med angivelse af grunden. (jfr Sø. Cen.s.14)

Bagside af kuvert med engelsk Travellers Censorship Nr. 127 anvendt ved den tysk-danske grænse i oktober 1946. Adresseret til Ålborg. Frankeret med dansk frimærke, poststemplet PADBORG 18. 10. 46. --- Som afsender er angivet Flensborg Avis, Padborg - antagelig en bekvemmelighedsadresse.

Andre stempler:

"Überwachungs-Kommission/ Hadersleben" er et ringstempel (Reifstempel) i violet. Diam ukendt. Det skal være anvendt i 1917 og omtales af H.U. Müller på grundlag af notater fra K. Zirkenbach (se også side 19).

På en *Globalia* auktion er blevet solgt et kort, der ses fig.8. Det er stemplet HADERSLEBEN 07 01 17 og er adresseret til Hostrup pr Dursgaard, Danmark. Meddelelsen på kortet er fjernet - tilsyneladende visket ud. Det vides ikke af hvem. (5).

Kortet er med håndskrift påtegnet: "*Unzulässig*" og stemplet: "Zurück" - og "Auf Befehl der Militär-/ behörde zurück". Det fremgår ikke af kortet, hvor disse stempler er blevet anvendt.

Vi ved, at post til Danmark skulle censureres i Flensborg eller Hamburg (se side 13 f). Vi ved også, at de anvendte stempler har været anvendt i Hamburg (6), men ikke, om lignende stempler har været anvendt i Flensborg eller Haderslev.

Indtil der foreligger uomtvistelige beviser for sådanne stemplers anvendelse i de to sidstnævnte byer, må vi gå ud fra, at kortet har været forelagt censuren i Hamburg, før det er blevet returneret til afsenderen.

fig. 8. Censureret kort fra Hadersleben returneret til afsenderen. Se teksten ovf.(Globalia auktioner).

6. Tønder (Tondern) Overvågelseskommission.

Det er på grundlag af det for undersøgelsen tilgængelige kildemateriale ikke lykkedes at fastslå de nøjagtige grænser for Tønder ÜKs virke.

Det står dog fast, at distriktet er gået fra grænsen i nord (ved V.Vedsted/Hvidding) til banelinien T ø n d e r - T i n g l e v i syd. Mod øst er det blevet afgrænset af Haderslev og Åbenrå ÜKs distrikter.

Distriktets afgrænsning mod syd og vest er usikker. *Brevmaterialet* viser, at Tønder overvågelseskommissions syd- og vestgrænse en tid har været banestrækningen T ø n d e r - N i b ø l - D a g e b ø l samt øerne i Vadehavet: Rømø, Sild, Før og Amrum, der hørte med til distriktet. Det svarer til området, hvor det iflg. bekendtgørelsen af 15 sept. 1916 var forbudt at holde brevduer, men er en udvidelse af området, som det blev fastlagt i forordningen af 12 09 16 (1).

Hvornår det sydlige område med øerne er blevet lagt ind under Tønder ÜK kan der på nuværende tidspunkt ikke siges noget om. Det har næppe været fra begyndelsen, idet det vides, at der har fungeret en overvågelseskommission på Sild foruden den militære censur på øen (2).

Censurstempler:

Fra Tønder overvågelseskommission kendes tre egentlige censurstempler og flere censorstempler bestående af et nummer. Stemplerne kendes i farverne blå (b), rød (r) sortblå (sb) og violet (v).

fig. 9. Censurstp fra Tønder.
tv. lbnr 2
th. lbnr 3

Censurstempler:

lb nr	*tekst*	*diam i mm*	*farve*	*dagstempel*	*periode & kilde:*
1.	U. - K./Tondern	24	r	LÜGUMKLOSTER	18 09 16 (BB)
			r	WYK (FÖHR)	20 02 18 (3)
			sb	LÜGUMKLOSTER	02 07 17
			sb	HOYER	17 05 18 (ML)
2.	U.K./TONDERN med 10-fliget stjerne	28½	v	BAHNPOST DAGEBÜLL - NIEBÜLL	03 12 17 (HUM)
			v	ROAGGER	24 12 17 (NG)
3.	Ue.K:/Tondern		v	HOYER	02 07 18 (NG)
			v	HOYER	05 11 18 (NG)

Censorstempler:

4.	1 (el. 4) i ramme m.nr 2		-	BAHNPOST (se ovf)	03 12 17 (HUM)
5a.	3 m lbnr.	m lbnr. 1	v	HOYER	13 o5 18 (NG)
5b.	3 m lbnr	m lbnr. 3	v	HOYER	o5 11 18 (NG)
6.	5 m lbnr	m lbnr 3	sb	LÜGUMKLOSTER	17 11 17 (ML)
7.	6 (el. 9)	m lbnr 3	v	HOYER	07 10 18 (NG)

Bemærkninger: Lbnr. 1 kendes i blå farve TONDERN 07 o3 18.

Lbnr. 2 er iflg. Hans Ulrich Müller, Hamburg, anvendt i perioden dec 17 til okt 18 - og

Lbnr. 3 anvendt juli - okt 18.

I en korrespondance fra LÜGUMKLOSTER , som går til og med den 14 sept - og begynder igen den 18 sept, er først brevet med dagstempel LÜGUMKLOSTER 18. 9. 16 med censurstempel - Da censuren blev indført den 12 sept rejser det manglende censurstempel på de tidlige materiale en række spørgsmål, der på grund af mgl. kilder ikke kan besvares.
Korrespondancen er adresseret til PLÖN i Holstein. (4)

fig. 10. Censorstp. lbnr. 6

7. Åbenrå (Apenrade) Overvågelseskommission.

Åbenrå overvågelseskommission omfattede distriktet: Augustenborg, Avnbøl, Bolderslev, Broager, Dybbøl, Egernsund, Felsted, Fynshavn, Genner, Graasten, Guderup, Hellevad, Hokkerup, Hovslund, Hørup, Jordkær, Ketting, Kliplev, Løjtkirkeby, Nordborg, Nybøl, Over-Jersdal, Ravsted, Ringenæs, Røde Kro, Skelde, Skovby (Als), Svendstrup, Sønderby, Sønderborg, Tandslet, Tinglev, Uge, Ullerup, Østerterp, Åbenrå.

Inden for dette distrikt kunne breve, der ikke forlod det, afsendes lukkede (1). Distriktet svarer stort set til de senere danske amter: Åbenrå og Sønderborg, dog var linien skudt en smule mod vest til landevejen mellem Tinglev og Ravsted.

En supplerende liste udelader Egernsund og Dybbøl, og omtaler i stedet Bovrup, Varnæs og Vester Sottrup samt St. Jyndevad, hvilket vil sige, at distriktets vestgrænse er rykket et stykke mod vest(2).

Censurstempler:

lb nr	*tekst*	*diam i mm*	*farve*	*dagstempel*	*dato*	*ejer.*
1.	Ü.K./Apenrade	25	v	LÜGUMKLOSTER	23 09 16	ML
			v	OBER-JERSDAL	05 12 17	NG
2.	Ü.K./Apenrade	23/25	v	APENRADE-GRAVENSTEIN / BAHNPOST	03 10 18	NG
			v	ROTHENKRUG	04 11 18	NG

Bemærkninger:

Stp Nr. 1: Brevet fra LÜGUMKLOSTER 23 o9 16 er et Expres-feltpostbrev til PLÖN i Holstein. LÜGUMKLOSTER hørte eller til Tønder ÜK distrikt. Brevet er antagelig sendt via Åbenrå for at opnå den hurtigste forbindelse sydpå.

Apenrade står tæt ved nederste cirkelbue.

Stp Nr 2: dobbeltcirkel diam 25/23 mm. Apenrade ca. 3,5 mm fra inderste cirkel.

fig. 11

8. Militær censur i Sønderjylland 1914-18.

Under krigen fandtes der en del militære styrker i Sønderjylland (1). Efter de gældende regler kunne de sende deres breve og brevkort (indtil 5o g) portofrit, blot de var påtegnede "Feldpost" (2). Det vides ikke, om der eksisterede nogen central feltpost-censur i området. For tiden kendes ingen feltpost-censurstempler eller - censurbanderoler, der med sikkerhed kan henføres til Sønderjylland - bortset fra de i det følgende nævnte undtagelser.

En del *krigsfanger* arbejdede hos bønderne. Andre blev sat til tvangsarbejde på den tidl. omtale befæstningslinie, der gik tværs over Sønderjylland (3). Som eksempel kan nævnes at der fandtes en vagtkommando med ca 1.ooo engelske, franske og belgiske fanger i en lejr ved Tinglev. Ved Bajstrup meldes 1915 om en lejr med 2.ooo fanger og 3oo mand til bevogtning. Tinglev-lejren omtales som en udekommando fra den store lejr i Güstrow (4).

Der kendes ingen censurstempler fra disse lejre. Det kan skyldes, at de alle har været udekommando - nogle var straffelejre, hvor der kan have eksisteret skriveforbud - hvis post blev censureret i hovedlejren. En oversigt over de tyske fangelejre nævner overhovedet ikke disse "små" lejre, der må antages at have været inkl. i de fangetal, der nævnes for hovedlejrene (5)

Luftskibsbasen i Tønder 1914 - 18.

I sept 1914 foreslog *Reichsmarineamt* at der skulle bygges et par fremskudte baser . Den ene af disse blev bygget et par km nord for Tønder, og bestod af 1 større hangar og to mindre hangarer til luftskibe og fly, samt et brintværk.

Det første luftskib ankom i marts 1915. Deres hovedopgave var opklaringspatruljer især ved Doggerbanke og Lyngvig, men togterne kunne gå helt til Kristianssand.

Et par af de i Tønder stationerede luftskibe, L 45 og L 54, deltog i bombeangrebet mod England i oktober 1917.

Basen var en torn i øjet på englænderne, der gjorde et forsøg på at ødelægge den i 1916 - men uden resultat. Det lykkedes først ved et luftangreb 19 juli 1918.

Angrebet blev foretaget med datidens bedste jagerfly, Sopwith Camel, der startede fra hangarskibet HMS Furious - egl. en ombygget krydser. Det blev en succes. Basen blev sat ud af funktion, men bibeholdtes dog for resten af krigen som nødlandeplads.

Efter genforeningen blev de resterende installationer fjernet.

Basen havde i nov 1914 3o7 mand jordpersonel.
I maj 1915 var tallet: 537, og i april 1917: 5o4 mand.
Jagerstyrken havde maj 1916: 61 mand (6).

Censurstempler:

lbnr	*tekst*	*mål(mm)*	*kilde:*
1.	Geprüft/ V Marine Luftschiff-Det.		KKW
2.	" / Marine Luftschiff-Det.		KKW
3.	" / 5 Mar.-Luftschiff-Trupp	54 x 15	KKW + ML
4.	" / Mar. Landflug Station Tondern		KKW
5.	Kaiserli che Marine/ Postprüfung/ Briefstempel/ V. Marine / Luftschiff-Trupp Tondern.		KKW

Bemærkning: Stemplerne kendes i rød farve. Lbnr 3 m dagstp TONDERN 09 07 16 Stp 1 - 4 er kassestempler. Stp 5 et ringstempel med bro. (7)

Vojens Armekommando censur.

K.K. Wolter har i en supplement til sit værk om censurpost meddelt at der har været anvendt et violet,cirkulært Armekommando censurstempel i Vojens (8).

Bemærkning: K.K.Wolter er ikke længere i besiddelse af stemplet, men på grundlag af andre Armekommando censurstempler kan man måske danne sig en forestilling om det. Det har antag.indeholdt en gengivelse af den kejserlige kronede ørn med udbredte vinger og skuende t.v. (set forfra) A.K.-censurstp kendes med teksten: Uberwachungsstelle des --- Armekorps. Under ørnen findes som regel en stedsbetegnelse.

Fig. 12. Lbnr. 3.(Forstørrelse).

9. Censuren 1918— 20.

I oktober 1918 nærmede Tysklands militære sammenbrud sig stærkt. Den 29. okt gjorde matroserne i Wilhelmshaven oprør, og dannede efter russisk mønster Arbejder- og Soldaterråd, der en kort tid overtog magten. Bevægelsen bredte sig hurtigt over hele Tyskland, og nåede på et tidligt tidspunkt til Sønderjylland.

Kejseren forlod den 9 nov landet, og socialdemokraten Ebert blev rigskansler. Den 11. nov trådte våbenhvilen i kraft. En ny situation var under udvikling. Tyskland truedes af kaos og revolution (1).

Mange har troet, at brevcensuren var afskaffet med våbenstilstanden, men den 18 nov udsendte det Wolff'ske Bureau en meddelelse, der lød:

"I enkelte Blade meddeltes det i Gaar, at Postcensuren ikke længere bestod under den ny Regering, og at Breve til Udlandet fra nu af kunde sendes i lukket Kuvert. Denne Meddelelse stemmer ikke med de virkelige Forhold. Postcensuren maa selvfølgelig ogsaa bestaa under den ny Regering, men ledet ud fra ganske andre Synspunkter. For Eksempel maa det undgaas, at der saalænge der ikke er fastlagt definitive Love desangaaende, udføres større Formueværdier gennem kapitalistiske Elementer i Udlandet, ligesom man straks maa tage Brodden af de reaktionære Indflydelser fra Udlandet." (2).

Et par dage senere bragte Flensborg Avis denne notits:

"Postkontoret i Flensborg meddeler nu ogsaa, at sædvanlige og anbefalede Breve til Udlandet ogsaa herefter maa indleveres aabne. Som nævnt opretholdes Censuren væsentlig for at forhindre, at der sendes penge og værdipapirer til Udlandet." (3).

Usikkerheden omkring censuren fortæller lidt om de forvirrede tilstande i Tyskland. Allerede den 15 november havde den ny regering offentliggjort en forordning, der ophævede den politiske og miltære censur, men videreførte den økonomiske.

Forordningen havde nr. 6543, og blev offentliggjort i Reichsgesetzblatt af 15 nov 1918 på side 1324. Den fik overordentlig stor betydning i de kommende år, og gengives her i original og oversættelse:

"(Nr. 6543) Verordnung über die Post- und Telegrammüberwachung im Verkehr mit dem Ausland. Vom 15. November 1918.

§ 1 Die Post- und Telegrammüberwachung im Verkehr mit dem Ausland wird bis auf weiteres aufrechterhalten, soweit sie im Steuerinteresse oder aus wirtschaftlichen Gründen erforderlich ist. Auf militärische oder politische Angelegenheiten darf die Überwachung nicht erstreckt werden.

§ 2 Die bisherigen Überwachungs - und Prüfungsstellen bleiben zu dem im § 1 bezeichneten Zwecke bestehen und werden dem Reichsschatzamt unterstellt.

Berlin den 15. November 1918

Der Rat der Volksbeauftragten

Ebert Hasse"(4)

Oversættelsen lyder:

Nr. 6543. Forordning om Post- og Telegramovervågning i forbindelsen med udlandet Af 15 November 1918.

§ 1. Post- og Telegramovervågningen i forbindelse med udlandet fortsættes indtil videre, for så vidt det er påkrævet af skattemæssige hensyn eller af økonomiske grunde. Overvågningen bør ikke omfatte militære og politiske forhold.

§ 2. De hidtidige overvågelses-og prøvningssteder forbliver i virksomhed til de i § 1 omtalte formål og underordnes rigsskatteforvaltningskontoret.

De mindre overvågelseskommissioner forsvandt,således ÜK Hadersleben, ÜK Tondern og ÜK Apenrade. Überwachungsstellet i Flensborg fortsatte sin virksomhed. Om det nøjedes med kun at foretage valutakontrol, eller om det også - som det skete andre steder i Tyskland - fungerede som censurkontor, vides ikke (5).

Det kontrollerede posten fra Sønderjylland til Danmark og omvendt. I 1919 anvendte det en banderole med teksten: Unter Kriegsrecht geöffnet, samt et par cirkulære stempler: Postüberwachungsstelle x Flensburg x.

Überwachungsstelle og Prüfungsstelle Hamburg fungerede også videre. (6).

10. Censuren under C I S 1920.

Den 10 januar 1920 overtog den internationale kommission for Slesvig, Commission Internationale Slesvig, forvaltningen af de 2 afstemningsområder Nord- og Mellemslesvig, også kaldet 1. og 2. Zone (1)

Den udstedte i den følgende tid en række bekendtgørelser og anordninger om forskellige administrative forhold, således også om valutacensuren. (Bekendtgørelse nr. 38 af 7 feb. 1920). Den lyder:

"Den hidtil for Postforsendelser *til* Afstemningsdistrikterne bestaaende Valutacensur er ophævet.
For Postforsendelser *fra* Distrikterne udøves, efter de hidtil gældende Forskrifter, Valutacensuren under Kommissionens Tilsyn" (2)

Som censurstempel anvendte man Kommissionens såkaldte store stempel med teksten COMMISSION INTERNATIONALE SLESVIG. Et lignende stempel blev også anvendt af andre myndigheder under C I S, således på kørekort udstedt af politipræsidenten i Flensborg (3).

Som banderole anvendte man den i 1919 indførte med teksten: "Auf Grund / der Verordnung vom 15. November 1918/(Reichsgesetzblatt S. 1324) geöffnet." med et 7-tal foroven tv. Teksten er sat med gotiske bogstaver. Trykket er sort på hvid, orangerød og gullig bund. (4)

Valutacensuren var i kraft i 1. Zone indtil overgangen til dansk møntfod, Denne overgang fandt sted den 20 maj. (5)

Den 21 maj udstedte CIS no. 123, der lød:
"Under Henvisning til den internationale Komm.s Bekendtgørelse No. 38 af 7 Febr. 1920 meddeles herved, at Valuta=Censuren D.D., er ophævet i 1. Zone.
For 2. Zones Vedkommende finder Valuta=Censuren Sted som hidtil; samtidig er der indført Valuta=Censur for Postforsendelser fra 2. til 1. Zone." (6)

Dermed var censuren i de sønderjyske landsdele, som Nordslesvigs officielle navn blev efter genforeningen (7) ophørt efter at have virket i næsten seks år. - Der skulle gå 24 år, så vend-

te den tilbage.

I 2. Zone fortsatte valutacensuren i C I S' regie indtil den Internationale Kommission forlod Flensburg den 16 juni. Derefter gik valutakontrollen tilbage til de tyske myndigheder, der udøvede den til dens ophævelse . (8)

Censurstempler m.m.

1.	COMMISSION/INTERNATIONALE/ SLESVIG	44/42 mm	violet
2.	Censorstempler: tal i cirkel.		violet

Banderoler:

A. 1 type; 89 x 54 mm; alle med kodetal: 7. Sort tryk. hvid, gul, orangerød,
Auf Grund/ der Verordnung vom 15 November 1918/ (Reichsgesetzblatt S. 1324) geöffnet.

Bemærkning: Censorstemplerne består af et tal i en cirkel. Ofte kan man kun se tallet.
Censurstp. er et to-ringsstp, hvis ydre cirkels diam er 44 mm.

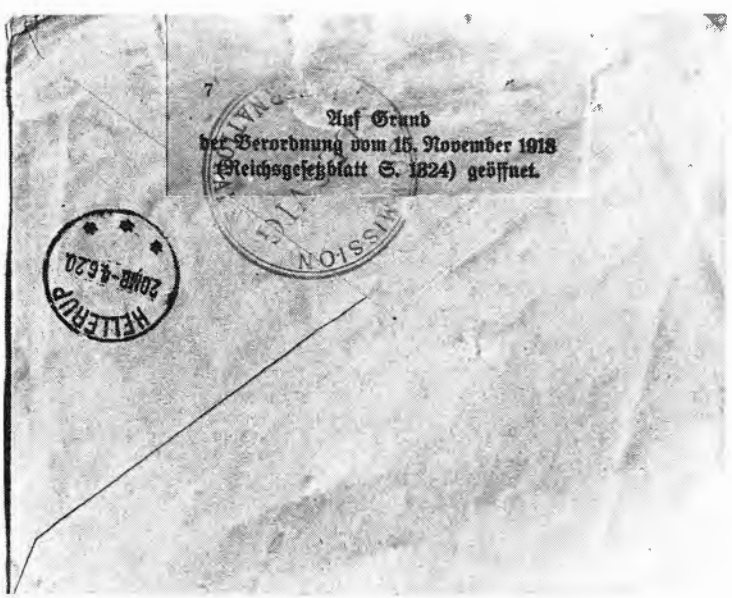

fig. 13 C I S valutacensurbrev fra Flensborg til Danmark 3 juni 1920. Med gullig banderole med kodetal 7, og C I S censurstempel, lbnr. 1.

II. Perioden 1944 - 47.

11. Censuren i Sønderborg 1944 - 45.

Tyskernes besættelse af Danmark 9 april 1940 betød indførelse af censur på al brevpost til og fra landet (1). I de første par måneder blev udelandsposten dirigeret til Tyskland til censur, hvilket medførte en del forsinkelse. Fra den 15 juli 40 blev brevposten til og fra de nordiske lande censureret i København under tysk ledelse og kontrol, men ved hjælp af tilforordnet dansk personale (2).

Efter det mislykkede attentat mod Hitler i juli 44 gik ledelsen af censuren over til Gestapo, nu kaldet Sicherheitspolizei (3) Teksten i stempler og banderoler blev ændret fra: "Oberkommando der Wehrmacht" til "Zensurstelle"

I Danmark blev ændringen gennemført den 5 okt. 44. På denne dato blev det hidtidige censurkontor i København - af tyskerne benævnt "*Auslandbriefprüfstelle*" overført til *Sønderborg*, hvor det blev etableret i "*Askovhus*" på Hertug Hansvej 8. Al brevpost til og fra Norge og Sverige blev nu dirigeret til Sønderborg til censur. Brevposten til det øvrige udland blev som hidtil sendt til censur i Tyskland.

I København opretholdt tyskerne et "*Nebenstelle*" der censurerede pakkeposten og aviserne. (4)

De første breve med det nye censurstempel kendes fra begyndelsen af oktober 44. I begyndelsen blev brevene lukket med neutrale brune og hvide klæbestrimler i varierende bredde. Hen mod krigens slutning dukker en banderole med påtryk: tyske rigssegl (ørn) og "Geprüft". Det fra København kendte passér-stempel blev fortsat anvendt på breve, der ikke blev åbnet, og må være anvendt i Sønderborg fra 5. okt 44 til befrielsen.

Fra denne periode kendes også tryksagsforsendelser fra Sverige til Danmark med Sønderborg censurstempel i forbindelse med stemplerne "P-B" (rød cirk, diam 30 mm) og "TILLADT INDFØRT" med eller uden 1-tal. (konc. cirkler , diam 30/18 mm, sort). (5).

Censurstempler:

lbnr.	*tekst*	*diam (mm)*	*farve*
1.	Zensurstelle/ k (rigsørn) k/ Geprüft.	27	r

Passérstempler:

2.	A k	24	s

Banderoler:

3 a neutral brun klæbestrimmel (var. bredde)

3 b neutral hvid "

3 c gråligt, porøst papir; 30½ mm bredt,
kontinuerligt påtryk i gråviolet farve.
tekst: (Segl: Zensurstelle/ rigsørn/...k.../) mellem disse "Geprüft".

Se illustrationerne side 42.

Bemærkninger:

Lbnr.1 K.K. Wolter ill. dette stempel i sit værk om censuren, men med gotisk Z. Et sådant stempel kendes ellers ikke. (6)

Stemplet kendes anvendt på breve, brevkort og tryksager, og må antages at have været anvendt i perioden o5 lo 44 - o4 o5 45.

Lbnr.2 kendes anvendt i København fra 1943. Det må være overført til Sønderborg i okt 44 og anvendt der indtil kapitulationen. (?).

Der kan have eksisteret flere stempler af samme type.

Stemplet er et passérstempel, der blev anvendt på forsendelser, som censurmyndighederne lod passere uåbnede. Det tilkendegav, at forsendelsen havde været gennem Auslandbriefprüfstelle og kunne udleveres til modtageren.

Man anvendte fortsat "k" som kodebogstav i stemplerne, selv om censuren fandt sted i Sønderborg. Kodebetegnelsen A s kunne ikke komme på tale, da den blev anvendt af SS Feldpostprüfstelle i Berlin (7).

Lbnr.3c kendes først anvendt i april 45. (8)

Stp "P - B" og "TILLADT INDFØRT"

Disse stempler er blevet anvendt af Udenrigsministeriets Pressebureau, der under krigen fungerede som en "stødpude" mellem besættelsesmagten og pressen. Dets opgave var at holde skarp kontrol med den danske presse for at hindre tyske indgreb. Pressebureauet fungerede under hele besættelsen. Vor nuværende viden tillader ikke at afgøre, hvor disse stempler er blevet anvendt, og om de er påført forsendelserne før, samtidig med eller efter den tyske kontrol. (9).

12.Frøslevlejren 1944 - 45.

Efter indførelsen af den militære undtagelsestilstand i Danmark den 29 august 1943 begyndte tyskerne deportationer af danske statsborgere til de tyske KZ lejre.

For at undgå dette foreslog man fra dansk side, at der blev oprettet en lejr i Danmark, således at flere deportationer kunne undgås. Forhandlingerne om lejren kom i gang i marts 44, og den 11 - 13 aug. overførtes 741 fanger fra Horserødlejren til Frøslevlejren ved den dansk-tyske grænse. Lejren var under tysk kontrol, men det danske fængselsvæsen tog sig af fangernes kostforplejning m.m. Deportationerne hørte ikke op, men som helhed må man nok konkludere, at lejrens oprettelse bidrog til at redde danske liv. Under hjemtransport af KZ fanger fra Tyskland fungerede lejren som gennemgangslejr før hjemsendelse eller transport til Sverige. Lejrens "indbyggertal" var medio aug. 44: ca 750 pers.; medio febr 45: ca 2.000. (1)

Iflg. bestemmelser vedr besøg, brevveksling m.m. af 3. nov. 44 var det hver uge tilladt fangerne at modtage 1 pakke indtil 10 kg. De måtte hver måned modtage og afsende ét brev på indtil 20 linier hver på 16 stavelser, skrevet med læselig skrift. Breve, der ikke opfyldte disse betingelser, blev tilintetgjort.

Denne ordning trådte i kraft lige efter, at lejren havde været ramt af en en måneds postspærre. Som straf kunne man forbyde fangerne at modtage breve og pakker. Regulativet af 3 nov 44 blev afløst af et nyt den 20 apr. Det betød visse lettelser m.h.t. hvad der måtte være i pakkerne. (2).

Antallet af forsendelser fra lejren er som følge af disse bestemmelser ret begrænset.

Den udgående post blev afstemplet m. Sønderborg eller Faarhus dagstempel. Forsendelserne var i alle tilfælde forsynet med et stempel:"Interneret- Forsendelse" og var som følge deraf portofri (3).

Der blev anvendt mindst et tyske censurstempel i Frøslevlejren. Den udgående post blev afleveret til censur i åben kuvert. Brevarkene blev forsynet med et censurstempel, med teksten:

"Geprüft / P.G.L. Frøslev" og derunder en linie til signatur mm. Der kendes flere signaturer: "M", "War", "Ra", "Rasmussen"(?), "Chj"(?) m.fl. (fig 14).

Nogle breve blev ikke forsynet med censurstempel, men kun med en signatur, således breve fra sept 44. Der kendes også forsendelser fra dec 44, der er behandlet på samme måde. (6)

Andre breve blev kort og godt smuglet ud (7)

Forf. kender et eksempel, hvor censurstemplet er benyttet på kuverten af et ankommende brev (april 45) (8).

Der kendes andre stempler fra Frøslevlejren. Et af dem vises i lejrens museum og synes at have været til ren administrativ brug. Et andet med teksten: Polizeigefangenenlager/ Fröslev (st. mål: 48 mm langt) (fig 15) kendes anvendt dels som afsenderstempel på en interneret forsendelse, dels på et returbrev ("Modtagelse nægtet af Lejren"), dels på en besøgstilladelse. Dette stempel kan næppe opfattes som et censurstempel. (9)

Frøslev censurstempel:

lbnr	*tekst*	*mål (mm)*	*farve*	*periode & kilde*
1.	Geprüft/ P.G.L. Frøslev	28 x 63	s,r	27 11 44 (KF)
				20 04 45 (JH)

Bemærkninger: Censurstemplet kan have været i brug fra 13 august 44 til 4. maj 45. De angivne datoer er de først og sidst kendte. Brevene kan godt have været skrevet og (censureret ?)op til 14 dage før poststemplets dato.

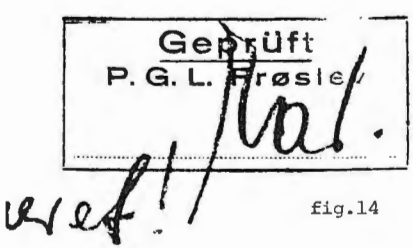

fig.14

Polizeigefangenenlager Fröslev

fig.15.

13. Efterkrigscensuren 1945 - 47.

Kontrollen med udlandsposten blev på allieret anmodning genoptaget den 13 maj 45 og foregik i København. I oktober s.å. kunne man i"*Officielle Meddelelser*"læse, at udlandspostkontrollen var ophævet. Det viste sig at gælde for post til det neutrale udland og de allierede. Kontrollen med posten til og fra de tidl. aksemagter fortsatte. Først i 1947 slækkedes bestemmelserne og censuren forsvinder uden at man på grundlag af det kendte materiale kan sige, hvornår kontrollen officielt blev ophævet (1).

Foruden den officielle kontrol med posten til udlandet, fandtes der en anden og mere lokalt baseret kontrol med posten fra de tyske flygtninge, som var kommet hertil i krigens sidste måneder. De fandtes spredt over hele landet.

Da det i 1945 blev klart, at de ikke kunne hjemsendes lige med det samme, samlede man dem (ca 250.000 personer) i større lejre fordelt over hele landet. Nogle af lejrene lå i Sønderjylland.

Der oprettedes en flygtningeadministration, der varetog det overordnede administrative arbejde. Den daglige ledelse af lejrene lå hos Røde Kors og Statens civile Luftværn.

Den 2 aug. 45 udsendte Statens civile Luftværn et reglement for de tyske flygtninge samt en instruks for lejrledelsen. De blev ændret i nov s.å. (2)

Det oprindelige reglements censurbestemmelser fastslog, at alle breve skulle afleveres åbne til lejrledelsen, der skulle sørge for censureringen. Brevene måtte oprindelig kun være på 25 ord skrevet med blokbogstaver og kun omhandle familieanliggender. Breve til udlandet modtoges ikke.

November reglementet var noget lempeligere. Begrænsningen på 25 ord bortfaldt, men brevene skulle fortsat afleveres åbne og blev stikprøvevis censureret.

Der kunne atter sendes post til udlandet- dog ikke til Tyskland, hvortil den almindelige postforbindelse ikke var genoprettet. En undtagelse blev gjort for læger og sygeplejesker.

Først i april 46 blev der givet alm. tilladelse til at sende breve til Tyskland - men dog stadig underkastet censur og kontrol.

Som disciplinærmiddel kunne lejrchefen indskrænke en flygtnings ret til at afsende og modtage post.

Instruksen fra aug. 45 forbød flygtningene at modtage pakker. Sådanne skulle om nødvendigt returneres med påtegning: "Modtagelse nægtet." I nov 45 blev pakkeforbudet lempet. Der blev givet tilladelse til modtagelse af pakker med visse former for beklædning o.lign. - men ikke med tobak og nydelsesmidler. Tobaksforbudet blev først slækket i april 46.

Oprindelig foretoges censureringen af flygtningeposten af den under flygtningeadministrationen hørende politiafdeling, men den overgik efterhånden helt til de lokale lejrchefer, således at politiet kun censurerede post fra de internerede i fængsler og særlejre (3).

I visse af lejrene oprettedes tyske postkontorer, der så vidt muligt arbejdede efter de tyske bestemmelser - med skyldig hensyntagen til gældende danske bestemmelser vedrørende censur, samt ind- og udførselsforbud.

Da flygtningene ikke måtte være i besiddelse af danske penge eller modtage frimærker tilsendt, blev flygtningeposten frankeret ved dansk foranstaltning.

På grund af den daværende papirknaphed og de store portoudgifter måtte kun personer over 14 år afsende breve. Antallet var begrænset til 1 hver uge. Der indførtes postkontrolkort, der skulle påtegnes ved hver afsendelse (4).

Fig. 16. Censurstempel, lbnr. 2, fra flygtningelejren i Tønder. (Se tekst side 39) - Bemærk Not-Stemplet, lbnr. 4.

14. Censurstempler fra de sønderjyske flygtningelejre - 1947.

Der fandtes en del flygtningelejre i Sønderjylland, men der kendes kun censurstempler fra lejren i Skrydstrup og i Tønder.

Skrydstruplejren var oprindelig en tyske flyveplads anlagt i 1943. Efter kapitulationen overtog englænderne den til slutn af 45. Derefter blev bygningerne anvendt til indkvartering af hen ved 4.000 flygtninge indtil 1947. (1)

Censurstempler, Skrydstrup:

lbnr	*tekst*	*mål (mm)*	*farve*	*kilde*
1	Censureret	13	r	(2)
2.	Flygtningelejren Skrydstrup	33	b	(2)

Lejren i Tønder lå i forbindelse med kasernen. Bl.a. blev Excersergaarden benyttet til indkvartering.

Censurstempler, Tønder:

lbnr	*tekst*	*mål (mm)*	*farve*	*periode & kilde:*
1.	(krone)/ Luftværnskontoret/ i Tønder. (i 3 linier)	45	s,r	o4 o2 47 (ML,2)
2.	(krone)/ Luftværnskontoret/ i Tønder. (ovalstp).	47 x 23	r	14 o1 47 (ML)
3.	(krone)/ Flygtningelejren Excercergaarden/ Tønder. (ovalstp)	38 x 25	v	(2)

Kontrolstempler., Tønder:

4.	Not. (cirk)	4	v	o2 o4 46 (ML) o4 o2 47 (ML)

Bemærkninger: Tønderstp lbnr 1, 2 og 4 kendes anvendt på breve til danske borgere.
lbnr. 4 kendes anvendt i forbindelse med nr. 1 og 2, samt på en kuvert uden censurstp.

Efterskrift.

Undersøgelsen har klarlagt en række forhold, der ikke tidligere har været kendte. Fx hvornår der blev oprettet Überwachungskommissioner i Sønderjylland, hvilket område de dækkede, og den har bl.a. påvist, at der også under anden verdenskrig fungerede en tysk censur i Sønderjylland.

Det fremgår også af skildringen, at der er uløste problemer tilbage, og interesserede samlere opfordres derfor til at kontakte forfatteren med meddelelse om nyt materiale, eller forbedring fx af datoer på det allerede kendte materiale. Forfatteren tilbyder g r a t i s *efter nærmere aftale* at bestemme de forskellige censurstempler fra Haderslev, idet dog *alle portoudgifter påhviler indsenderen. (rek. porto).*

Der er ét problem i forbindelse med censurposten, som bogen ikke har behandlet: *Hvordan samler man denne slags stempler ?*

Efter forf. opfattelse er der kun én måde: *censurstempler s k a l samles på hele breve - og der må ikke klippes eller skæres i disse. - - det uanset hvor store eller akavede de måtte være.* Censurstempler er meget lidt værd posthistorisk og pengemæssigt, hvis de er på klip - især hvis disse klip er uden dagstempel eller andre oplysninger, der daterer dem.

Censurbreve er ofte forsynet med påtegninger og ganske små stempler, der nemt kan overses, og som måske ikke kan forklares på nuværende tidspunkt. Disse påtegninger har som regel en bestemt funktion, der måske bliver tolket en dag - Måske er det den kuvert, som De ejer, der kan give nøglen til løsningen af et af de problemer, der stadig er forbundet med censurposten.

Vær derfor varsom med saksen. Lad den blive i skuffen, og lad Dem ikke tyrannisere af misforstået udstillingsæstetik o.lign. - men *bevar brevene intakte og overlad dem til efterverdenen i den stand, som de var, da De fik dem.*

E. Menne Larsen

Kilder og Litteratur:

Aviser m.v. Flensborg Avis 1914-18,
Hejmdal 1914- 18
Off. Meddelelser fra Post og Telegrafvæsenet 1945.
Statstidende 1940.

Kildesamlinger, erindringer, dagbøger, stat. værker o.lign

D S K Årbøger 1944- 72. Udg af Foreningen for Sønderjyske Krigsfanger 1914- 18. Åbenrå. (*cit som DSK*)

Frit Danmarks Hvidbog. Besættelsestiden i Dokumenter og Kommentarer I - II (Kbh. 1946) (*cit som Hvidbog*)

H.P. Hanssen: Fra Krigstiden, Dagbogsoptegnelser I-II. Kbh. 1925 (*cit som Hanssen I & II*)

Hjorth-Nielsen, H Dansk Post- og Telegrafmuseum under den tyske besættelse i "Årbog 1948 for det danske Post- og Telegrafvæsen. S. 287- 89. (*cit som P & T Årbog 1948*).

Jessen, Franz v Haandbog i det Slesvigske spørgsmåls Historie 1900-1937. BInd II . Kbh. 1938 (*cit som Jessen, Haandbog II*).

Leitfaden für den Postüberwachungsdienst auf Grund der bestehenden Vorschriften. ... Herausgegeben von Stellvertretenden Generalstab der Armee. März 1916. Berlin 1916 Geheim. Genoptryk 1977 v. Arge Zensur. (*Cit som Leitfaden*)

Mågård, Jørgen: Fanger i Frøslev 1944- 45. Kbh 1974. *cit som Mågård.*)

Trap, Danmark B X (Kbh 1965) (*cit som Trap*)

Fremstillinger:

Alnor, dr Karl. Handbuch der Schleswigschen Frage II Band. 5. Lieferung (Neumünster in H. 1928) *cit som Alnor*)

Christensen, Jes Die deutsche Sicherungsstellung Nord 1916/17 i "Die Heimat" nr 5, 1937 (*cit: Die Heimat*)

Flygtninge i Danmark 1945-49 (Kbh. 195o) udg. af flygtningeadministrationen (*cit som Flygtninge*).

Henningsen, Sv. Det 20 Århundrede. I 1900 - 1917, II 1917-1933, Kbh. 1965- 66. (*cit som Henningsen*).

Holstein, Ulrich Sicherungsstllung Nord i Sønderjysk Månedsskrift udg. af Historisk Samfund for Sønderjylland. 51 årg. 1975. (*cit som S.M. 1975*)

Kofoed, Hans Luftangrebet på Tønderbasen 19. 7. 1918. Sønderjysk Månedsskrift 1968 (*cit som SM 1968*)

Mogensen, Aage Den store Fæstningslinie" i Sprogforeningens Almanak 1931, side 97 - 1o6 (*Almanak*)

Olsson, Jan Oluf 1914 (Kbh. 1967). (*cit som Olsson*)

Sønderjylland 1, 2 red af Sven Dahl og Axel Linvald (Kbh. 1919) *cit som Sønderjylland*)

Thonboe, L Københavns Post-væsen under Verdenskrigen 1939-45. i Årbog 1946 for det d. Post- og Telegrafvæsen s. 291- 31o (*cit P & T Årbog*)

Filatelistiske værker:

Kystvej katalog	Tønder 1976
Müller. H.U.	Die Zensurvermerke während des I Weltkrieges in Deutschland 1914- 18. - publ. som bilag til Rundbriefe Arge Zensur. *(cit som H U Müller, Zensurvermerke..)*
Riemer, Karl Heinz	Zensurpost aus dem Dritten Reich udg. Poststempelgilde Rhein-Donau, Düsseldorf Nord (1966) *(Riemar, Zensurpost...)*
Wolter, K.K.	Die Postzensur, Handbuch und Katalog I-II (München 1965) *(cit som Wolter)*
Rundbriefe	ed Arge Zensur m div bilag. *cit Arge Zensur)*

Enkelte andre værker er angivet med fuld titel i noteapparatet.

oooooooooooooo

fig. 17. Tyske censurstempler m.v. fra Sønderborg 1944 - 45. Lbnr. 1, 2 & 3c. Se side 34.

NOTER.

Kap. 1. Kathrinekortet.

1) Olsson, 300. Se også fig. 1,der lige som fig. 2-3 er hentet fra materiale publiceret af det tyske Arge Zensur.
2) Flensborg Avis o1 o8 14, 28 o8 14. Heimdal o1 o8 14, o4 o8 14. Alnor II,5 s 671.
3) Olsson, 3oo f.
4) Olsson, 31o
5) Sønderjyllands Historie V.(Kbh u.å) s. 259 med faksimile af telegram til Sønderborg. Flensborg Avis o2 o8 14. Sønderjylland II, 77 (H.Hansen), jfr s. 89. DSK 1967, 36
6) Olsson, 297, 299 ff, 314.
7) Leitfaden, stk 4.
8) samme, Anhang I (C.B.443[13]) Hejmdal o2 o8 14.
9) Leitfaden stk 14, og Anhang II s 34 (1977 udg).
1o) samme sted.
11) oplysningerne vedr postmesteren og Kathrine meddelt af frimenighedspræst N. Gaardhus, Rødding, i hvis samling kortet findes.
12) Leitfaden omtaler kun censurkontorer i Hamburg og Flensburg. Først "Verzeichnis der militärischen Überwachungsstellen für den inlandischen Postverkehr deutscher Grenzgebiete" april 1917 omtaler Åbenrå, Haderslev og Tønder Überwachungskommissionen. Arge Zensur Nr 7 ,s 9 (1977)
13) Hvis teksten var indgået til Rødding pkt har den været slået op der. Medd. blev først offentliggjort i Hejmdal o4 o8 14.
14) Leitfaden stk 15 - citationstegnet findes også i den tyske originaltekst.
15) se sammested.
16) sammested.
17) N.G.fortæller, at Kathrine præciserede med "to dage efter".
18) Sønderjylland II, 94 (N.Svendsen). II, 70 (A Lebeck) ("Sønderjyderne var opskræmte til det yderste"). II, 100 (P.J. Refshauge. II,56 (Reflund Poulsen) - Også nord for Kongeåen florerede rygterne. Se Alnor II,5 note 4 med henv. (tyske kejser taget til fange; tysk landgang i Korsør).
19) Kathrine "havde... en ikke ringe interesse for historiske hændelsesforløb her i grænselandet... og samlede en hel del plebiscitmateriale, som hun også værnede om til sin alderdom". (N.G.)

kap. 2. Censurens opbygning.

1) Leitfaden stk 8 og 11. "Verzeichnis... se note 12,kap I.
2) Leitfaden stk 8, 1o, 47-50
3) samme, stk 6, 9, 12
4) K-H Riemar i Arge Zensur nr 7,s 5 f.
5) se kap 4- 7.
6) Riemar, cit værk nr 7,s. 6
7) H.U. Müller Zensurvermerke 52 f, 67 ff. - se også kap. 9
8) H.U. Müller, cit.værk,s 67
9) Leitfaden Anhang II, s 34 (1977 udg) I flg. meddelelse i Heimdal trådte forbuddet først i kraft den 20 - 3 15 (iflg. anordn. af 8.3)(Hejmdal 21 o4 15, jfr Hejmdal 21 o3 15). Erlass I M 373 mangler i Leitfaden, 1977 udg. -
1o) Leitfaden, Anhang I (I.M. 970) s. 25 f (1977 udg).
11) Hejmdal o1 o5 15.
12) Leitfaden, Anhang II, s.34 (1977 udg) H.U. Müller, cit værk s 52.
13) En del er registreret af H U Müller i det omtalte værk. 52 f, 67 ff
14) Om valutacensuren se også kap. 9 "Posthistoriske Meddelelser"vil bringe en artikel om disse stp.

oooooooooo

Kap. 3. Skærpet personlig censur.

1) Se kap 1, side 11 Alnor II, 5, s. 668 ff, 671 ff, 698.
2) samme II, 5, s. 588 ff.
3) " II, 5, s. 684 f
4) K.K. Wolter I, s 48
5) Alnor II, 5, s 71o ff.
6) oversættelse efter originaltekst Alnor II, 5, 712 øv.

oooooooooo

Kap. 4. Overvågelseskomm. 1916.

1) Sv.Henningsen I, 276, 295 ff.
2) samme, II,23. Almanak 1931, s 97 Hanssen I, 196 ff.
3) Sv Henningsen II, 29 ff; S.M.1975, s 4o ff; Almanak 1931, 97 ff, Die Heimat 1937 nr 5, s. 129 ff. E. Ludendorff: Meine Kriegserinnerungen 1914-18 3 opl, s 19o ("Vi havde til beskyttelse mod Holland og Danmark ikke en eneste mand til rådighed. De var i stand til... at rykke ind i Tyskland og give det dødsstødet") cit eft, Almanak 1931, s 99.

Kap. 4 (forts)

4) Leitfaden stk 6:"En bred grænsezone-med overvågning af den indre post-tjeneste gør det vanskeligt for spionagen." (nemlig, at få meddelelser frem, der kan bringes over grænsen)
5) Hejmdal 12 09 16, Hanssen I, 196
6) Hejmdal 16 o9 16
7) S.M. 1975, s 44. Die Heimat 1937, s 129 ff, Alamanak, 1931, s 102.
7a) se side 25
8) Hejmdal 24 o9 16, 12 lo 16.
9) se side 19 og 26
10) se side 25

Kap. 5. Haderslev UK.

1) Hejmdal 03 10 16 med Schleswig. Grenzpost som kilde.
2) Forf artikel i katalog til Kystvej udst 1976 (og Hafila 77)
3) Wolter I, 196
3a) Rundbrief 15, Arge Zensur, Anlage s 64 f (=HUMuller Zensurvermerke) også til det flg.
4) Der er anvendt materiale fra flg samlere: N. Gaardhus, Rødding,(NG) Aa. Kabell, Århus (Aa.K), Henrik S. Møller , Kolding (HSM), endv er benyttet materiale tilh, E. Dals gaard, Vordingborg, A. Kjeldsen Larsen, Ålborg, U Munch-Andersen, Århus samt egen samling (ML). I de flg. kapitler er også materiale fra Bo Bjerre , Skærbæk, (BB) samt H.U Müller, Hamburg (HUM). Firmaet Globalia Auktioner Odense har velvilligst udlånt materiale.
5) Globalia auktion 28 o3 77, lot 256.
6) H U Müller, Zensurvermerhe 71.

Kap. 6 Tønder UK

1) se side 16 f.
2) brevmateriale tilh J, Høgsfeldt, Kolding, og N. Gaardhus,
3) se Kystvej katalog 1976
4) Samling Bo Bjerre (BB)

kap. 7 Åbenrå UK.

1) Hejmdal 26 09 16
2) samme 24 11 16

Kap 8. Mil censur 1914-18

1) se t.eks. S.M. (1975), s 45 f
2) Hejmdal o4 o8 14
3) S.M.(1975), s 46 ff.
4) Hejmdal 23 o2 15; 13 o2 15.
5) publ. som bilag til Rundbrief fra Arge Zensur.
6) S.M. (1968), s. 2ol-13.
7) Wolter I, 57 (KKW=KK Wolter)
8) Arge Zensur Rundbrief 6, 1973,s26
9) Wolter I, 44 ill.et sådant stp. Medd. til forf.

KAP 9 Censur 1918- 20.

1) Sv. Henningsen II, 47 ff, 67. Hanssen II, 369, 372 f.
2-3) Flensborg avis 18 11 18 , 22 11 18
4) eft H U Müller, Zensurverm s 16 f.
5) Wolter I, 127
6) H U Müller, Zesnurverm. 52 f., 70. Saml. N G.

Kap. 10 C I S Censur.

1) Jessen, Haandbog II, Nr. 267, 270
2) samme Nr 291
3) samling Bo Bjerre
4) H U Müller, Zensurverm s 53, saml ML, NG.
5) Jessen, Haandbog II, Nr 38o f.
6) samme Nr. 386
7) " Nr 414
8) " Nr 4ol

KAP 11 Sønderborg 1944- 45.

1) Statstidende 24 april 1940
2) Hvidbog II, 75 f
P & T årbog 1946, s 3o3
samme 1948 s. 287-89
3) Hvidbog II, 53
K.H. Riemer, Zensurpost... s.V.
4) Hvidbog II 75 f(med en misforståelse). P & T årbøger 1946 og 1948 de tidl cit steder.
Sønderborg pkt J.nr 1453 (11 08 77) til forf.
5) Samling ML
6) Wolter II, tavle VIII
7) " II, s. 20 og tavle VII
8) samling ML
9) om Pressebureaut se Besættelsens Hvem Hvad Hvor (Kbh. 1965) s 303 f.

KAP 12. Frøslevlejren.

1) Mågård (1974) s 7 ff, 20 ff.
2) sammest. s 71 f, 43 f.
3) Postvæsenets Reglement IV A, § 68 pkt. 10. Saml. ML
4) og 5) udgår.
6) Medd, fra major K. Feilberg
7) Mågård , 178; Medd:major K. Feilberg.
8) Samling J Høgsfeldt, KOlding
9) Samling HS M, og Jeppe Andersen,

(forts. planche 1)

KAP. 13. Censuren 1945-47.

1) P & T Årbog 1946, s. 3o3
Off. Meddelser fra Generaldirektoratet for Post of Telegrafvæsenet Nr. 41, 1945.
2) Den flg. fremstilling bygger især på "Flygtninge i Danmark 1945-49" Flygtninge 11, 15, 34 ff, 65 f, 67, 305.
3) Flygtninge, 70f, 142, 3o5.
4) " 251-52

KAP 14. Flygtningecensurstp.

1) TRAP, DANMARK X,1 (B.24), s.298
2) Wolter II, s 117 - også til det flg.

oooooooooooo

oooooooo

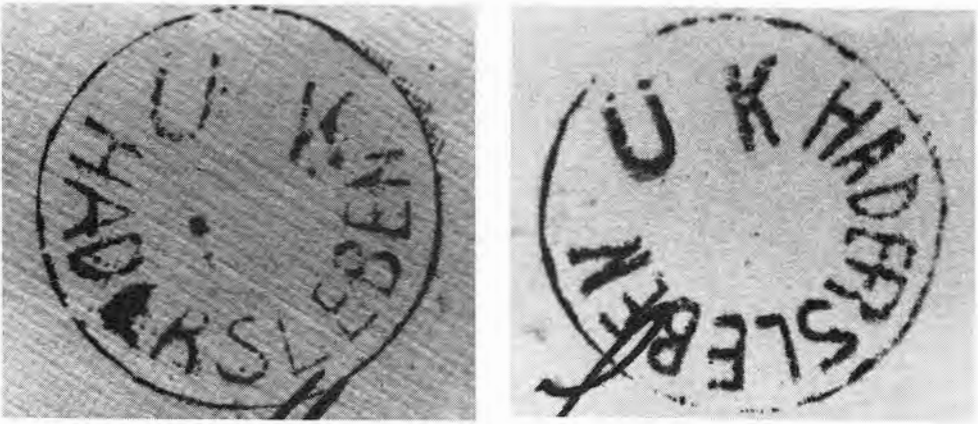

fig. 18. To Haderslev U K stempler, type IV og VI (se omtalen s 21 f). Efter originalfotos. Forstørrelser.

PLANCHE I

TYPE Ia
fig 1

TYPE Ib
fig 2

TYPE II
fig 3

TYPE III
fig 4

TYPE IV
fig 5

TYPE V
fig 6

TYPE VI
fig 7

TYPE VII
fig 8

TYPE VIII
fig 9

Haderslev UK stempler. Tegninger eft. originaler. Se teksten s 21ff.

Posthistorisk Forlag
DK 9500 HOBRO

udgiver:

Posthistoriske Meddelelser
og
Posthistoriske Studier

samt kataloger af interesse for stempelsamlere.

"Posthistoriske Meddelelser" behandler i artikelform emner om skibspost, togpost, bilpost, luftpost, feltpost, censurpost og lign. emner. Hertil kommer *særskilt tillæg om særstempler og andre stempler.*

"Posthistoriske Studier" behandler de samme emner, men kun et emne i hvert hæfte.

Fordelagtig abonnementsordning. 3 hæfter 1977 kun d.kr.28,50

Posthistorisk Forlag. E. Menne Larsen
Bymarks alle 22. DK 9500 HOBRO. Tlf 08 52 05 61.

Extrablatt

der

Remscheider Zeitung.

Verantwortlicher Redakteur: Dr. B. Polisch in Remscheid.
Druck und Verlag von Hermann Krumm in Remscheid.

Allgemeine Mobilmachung!

Berlin, 31. Juli. Aus Petersburg traf heute die Nachricht des deutschen Botschafters ein, daß die allgemeine Mobilmachung der russischen Armee und Flotte befohlen worden ist. Darauf hat Seine Majestät der Kaiser den Zustand der drohenden Kriegsgefahr befohlen. Der Kaiser siedelte heute nach Berlin über. Seine Majestät der Kaiser haben auf Grund des Artikels 68 der Reichsverfassung das Reichsgebiet ohne Bayern in Kriegszustand erklärt. Für Bayern ergeht die gleiche Anordnung.

fig. 1

E. Menne Larsen

SØNDERJYSKE CENSURSTEMPLER

1914-20 & 1944-47

1. tillæg

fig. 1. Den tysk- danske grænse ved Hvidding før 1914.

Efter udgivelsen af bogen om de sønderjyske censurstempler 1914-20, 1944-47 har jeg fået forelagt nok et "Kathrine-kort" og flere andre forsendelser med hidtil ukendte censurstempler fra begge perioder.

"Kathrine-kortet"s forside viser den dansk-tyske grænseovergang i Hvidding, og da den sjældent ses gengivet, modstår jeg ikke fristelsen til at vise den her.

POSTHISTORISK FORLAG
Hobro 1977
©

Det ny "Kathrine-kort" er sendt fra Hvidding den 5 august 1914. Det er adresseret til Ribe. Kortets lapidariske meddelelse lyder: "Venlig hilsen V.H." Kortet blev tilbageholdt og forsynet med oplysningen: "Absender unbekannt 19/8 Jürgensen." Endv er kortet forsynet med den fra Kathrine-kortet velkendte seddel med teksten: "Nach Aufhebung des militärischen Verbots der Anwendung fremder Sprache abgesandt."

De på kortet anførte påtegninger og oplysninger passer ind i billedet, at forbudet mod anvendelsen af dansk sprog i udlandskorrespondance først blev hævet sidst i september 1914. Den påklæbede seddel er i enhver henseende identisk med Kathrine-kortets seddel. Kathrine-kortets seddel er derfor ikke skrevet på Rødding pkt, som først antaget, men antagelig fremstillet centralt ved hektografering eller anden mangfoldiggørelsesmetode. På nuværende tidspunkt kan det ikke afgøres om disse sedler er blevet udsendt til postkontorerne, eller om de tilbageholdte forsendelser er blevet samlet centralt og der forsynet med forklaringen.

Efter sprogforbuddets ophævelse er påtegningen "Absender unbekannt osv" blevet overstreget med rødt blæk. Ribe understreget med samme farve blæk, og kortet er blevet fremsendt.

I Ribe er det blevet forsynet med en påtegning: Ankommen hertil ca 8/lo Frank."

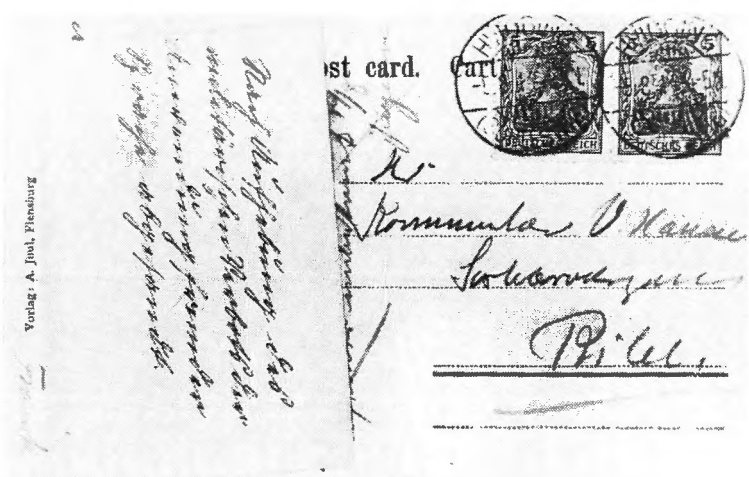

fig 2. "Kathrinekort"fra Hvidding 5 august 1914.

C I S censuren 1920.

I Plebiscit-samleren, Ole Halvorsens, samling findes et brev fra Broager til Slagelse stemplet Broager 9.2.20 6-7V. Ankomststemplet Slagelse 10.2.20 7-8E. Brevet er frankeret med 30 pf.

Brevet er valutacensureret. Der er anvendt den i Håndbogen side 32 omtalte banderole i hvid farve med sort tryk, 52 x 89 mm. Der er intet kodetal på banderolen (skåret bort ?).

Som censurstempel er anvendt det lille kommissionsstempel: COMMISSION INTERNATIONAL SLESVIG, diam 29½ mm, violet farve (fig. 3)
Det er hidtil det eneste CIS brev, der er set med dette censurstempel.
Rettelse Haandbogen side 32. *Censurstempler m.m.*

1	COMMISSION INTERNATIONAL SLESVIG	44/ 42 mm	violet
2	COMMISSION INTERNATIONAL SLESVIG	29½ mm	violet
3	Censorstempler: tal i cirkel.		

fig. 3 CIS censurstempel 29½ mm. 1920

Militærcensurstempler 1914-18.

På den flg. side vises et par militære censurstempler, der forekommer på et par kort sendt fra Nordslesvig. Det ene er dateret Gramby d. 27.4.17, det andet er stemplet i Sonderburg 28.8.17. G r a m b y - kortet er med et Briefstempel fra 2. Landsturm-Inft. Batl. Heidelberg. 5. Komp. og er adresseret til Christiansfeld. Det er forsynet med påtegningen'Feldpost' og et 3-lin. violet stempel i kursivskrift: "Geprüft/ und zur Beförderung/ zugelassen". (fig. 4). Da Briefstemplet berører censurstemplet og synes at ligge ovenpå det, er det sandsynligt, at censurstemplet er anvendt af bataljons- eller kompagnikontoret.

S ø n d e r b o r g - kortet er til samme adressat, men nu i Flensborg. Af afsenderadressen fremgår det, at afs. på dette tidspunkt tilhørte Bahnüberwachungsstelle i Sønderborg (men iøvrigt skulle tilbage til

Gramby). Kortet er forsynet med samme type Briefstempel som Grambykortet, dog fra 8 Komp. Det er påtegnet 'Feldpost'. Censurstemplet (fig 5) "Inhalt geprüft" er ligesom Briefstemplet i violet.

Det kan ikke umiddelbart afgøres om kortet er censureret i Sønderborg eller i Flensborg.

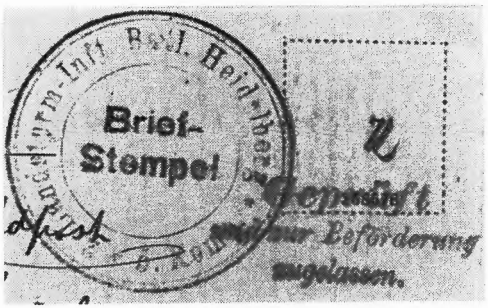

fig. 4. Militært censurstp fra Nordslesvig 1917. Gramby (?)

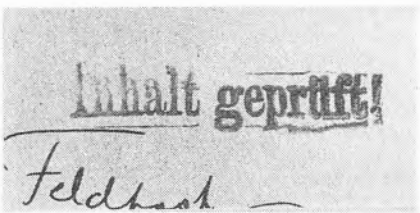

fig. 5. Mil censurstempel fra Sønderborg el Flensborg.

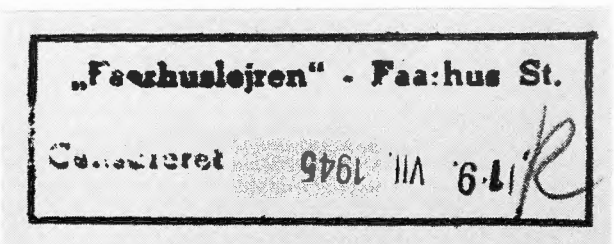

fig. 6. Censurstempel. Faarhuslejren juli 45.

Faarhuslejren 1945 ff.

Straks efter krigen fik lejren nye beboere. Forfatteren kender to breve fra tiden efter 5 maj 45. Det ene fra 31.5.45. bærer ikke spor af noget censurstempel (men klappen mgl.!). Det andet fra 20.7.45 er forsynet med det i fig. 6 viste stempel. Stemplet er i violet. Datoen er indføjet med et andet stempel, og signaturen R (el. k) er skrevet med blåkridt. Stemplets mål: 67x 23 mm.

Rettelser til Håndbogen m.m..

side 35, linie 17, læs: .... var det hver 6.uge tilladt...

Prislisten: side 2, lin 5 f.o.: Fetpoststempler - læs: Feltpostpåtegning

s.4 (under Frøslevlejren) læs: Interneret Forsendelse.

POSTHISTORISKE STUDIER 1.

E. Menne Larsen

SØNDERJYSKE CENSURSTEMPLER

1914-20 & 1944-47

HÅNDBOG OG KATALOG

Pricelist

Prisliste

(1979)

POSTHISTORISK FORLAG

Prisliste over sønderjyske censurstempler 1914 - 20 og 1945 - 47.

Siden den første prisliste udkom i 1977 har efterspørgslen efter censurstempler i almindelighed været stigende. Dette forhold har påvirket priserne i kraftig opadgående retning. Udbuddet af visse typer er meget sparsomt, og som helhed betragtet for de fleste typers vedkommende moderat. Der er dog i det sidste års tid fremkommet tilbud på materiale, som må karakteriseres som relativt almindeligt. Nærværende prisliste tager ikke hensyn til disse tilbud, da de anførte priser efter udgiverens mening ikke har stået i rimeligt forhold til materialets karakter.

Priser anføres i danske kroner.

L betyder, at prisen ikke kan angives for tiden.

Priserne er for breve og kort med klare og tydelige stempler, der let kan identificeres. Materiale med uklare aftryk er betydeligt mindre værd. Såfremt frimærkerne er stemplet med et BAHNPOST stempel, må der beregnes et tillæg til de anførte priser, da også Bahnpost-stemplerne viser stærkt stigende tendens. Foresendelser med påtegningen: FELDPOST betinger k u n tillægspris, såfremt afgangsstemplet berettiger hertil.

All prices are in Danish kroner. A "L" means: the price cannot be determined for the time being.

The prices quoted are for items with clear censor-marks. Blurred marks are worth much less.

Explanations:s. = page --- fra = from --- med = with censurstempel/ler = censormark/s.

1. Breve og kort tilbageholdt ved postspærre (omslaget)
   Mail delayed by the German post office:
   a) Aug-Sept 1914 (omslaget)..... fra 400.-
   b) Mar-Apr 1915 (see supplement) ..... fra 350.-

2. Haderslev/Hadersleben U/K censurstempler (s. 21-22)

type 1	50.-	type 3	35.-	type 6	35.-
type 1a	35.-	type 4	40.-	type 7	40.-
type 2	35.-	type 5	40.-	type 8	L

   Forsendelser fra Nordslesvig med/ Mail from North Schleswig with:"Zurück" og/and " Auf Befehl...." (s. 23) ..... fra 100.-

3. Tønder/Tondern censurstempler U K or Ue. K (s. 25)

lbnr 1 violet	5o.-	lbnr 2	125.-
lbnr 1 rød/red	50.-	lbnr 3.....	60.-

   tillæg for forsendelser med censorstp. + 15.-
   Mail with censor-numerals add 15.-

4. Åbenrå/ Apenrade UK censurstempler. (s. 26)

lbnr 1	70.-	lbnr 2 A (see supplement)	100.-
		lbnr 2 B (see ")	100.-

5. Tønder Zeppelin base. Military censorship (s. 28)

lbnr 1	500.-	lbnr 4	L
lbnr 2	500.-	lbnr 5	L
lbnr 3	300.-		

6 Flensborg C.I.S. censormarks on mail from N.Schl.
C.I.S censurspl og banderoler på forsendelser fra Nordslesvig
s. 32. ..... fra 350.-

7 Sønderborg Auslandsbriefprüfstelle (s. 34)
o4 11 44- o4 o5 45 dækkede hele landet.
examined all letter mail from Denmark to Sweden and Norway. Printed matters were exam. in Copenhagen.
(A detailed list of labels will appear in the forthcoming issue of "Danske Censurstempler 1914-18 & 1939-49".

lbnr 1. postcards with censormark. 150.-
postkort med censurstempel

lbnr 1. brev/ cover med censurstempel og
a) Danish label/dansk banderole (see suppl) 250.-

b) brun, neutral banderole/ brown label w/o imprint (various types) 225.-
(a detailed list will be published in the above mentioned forthcoming book)

lbnr 1. brev/cover med censurstempel og /and banderole /label lbnr 3 c 450.-

lbnr 2 Ak mark /stp o4 10 44- o4 o5 45 .... fra 75.-

Frøslevlejren. German police prison camp (s 36)

lbnr 1. censormark on the cover/på brev 325.-

do on the letter sheet/ på brevarket 400.-

Skrydstrup og Tønderlejren German Refugee Internment Camps (s 39)

all marks (except lbnr 4) 150.- alle stp. 150.-

lbnr 4 alene/ alone 30.-